educ_2023_042

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
студентка 6 курсу, групи 610
НИКОЛАЙЧУК НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

Керівник **к. пед. н., доцент Шестобуз О.С.**

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 6 від 22 листопада 2022 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

ЧЕРНІВЦІ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП……..……..……3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА……8

1.1. Сутність і структура художньо-естетичної культури особистості у науковій літературі…….8

1.2. Аналіз взаємозв'язку художньо-естетичної культури та образотворчого мистецтва……..…….……19

1.3. Особливості уроків образотворчого мистецтва у процесі формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів……..28

Висновки до першого розділу……..39

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА...……..41

2.1. Стан сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва…….41

2.2. Обґрунтування педагогічних умов формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва…..53

2.3. Методичний інструментарій формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва……...……62

Висновки до другого розділу…….…….….73

ВИСНОВКИ……..……...…75

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..…78

ДОДАТКИ……83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап реформування системи початкової освіти визначає необхідним формування нового покоління учнів, які підготовлені у якісному освітньому процесі, як майбутній розумовий і культурний потенціал суспільства. Тому до молодших школярів доцільно застосовувати вимоги глибокого усвідомлення, особистісно орієнтований підхід, творче ставлення при вивченні художньо-естетичних дисциплін, опануванні образотворчої грамоти.

Державні нормативні документи, зокрема концепції з естетичного виховання орієнтують заклади загальної середньої освіти на здійснення комплексу заходів, які залучатимуть учнів початкових класів до формування художньо-естетичної культури, вивчення різних видів образотворчого мистецтва, розвитку творчих здібностей у процесі відображення досвіду та культури суспільства.

Серед ключових компетентностей Концепції Нової української школи виокремлюється загальнокультурна грамотність, в якій передбачається спроможність до сприймання творів образотворчого мистецтва, формування власних мистецьких смаків, самостійно висловлювати свої почуття, ідеї та досвід за допомогою мистецтва. Основою компетентності є глибоке розуміння дитиною своєї національної ідентичності, на якій базується відкрите ставлення та повага до культури.

Методика навчання мистецької освітньої галузі спрямовується на активність у використанні розвивальних і виховних можливостей художньої та естетичної культури. Однією з важливих складових духовної культури суспільства є художня культура, яка допомагає особистості стати на шлях естетичного сприйняття. Відповідно, образотворче мистецтво є базою художньої культури, в якому митці через художній образ з різних видів образотворчого мистецтва відображають навколишню дійсність, можуть накопичувати естетичне ставлення до довкілля.

Образотворче мистецтво має можливості для формування творчості учнів, виховання їхніх художньо-естетичних смаків з дотриманням законів краси.

У сутності художньої культури знаходиться сукупність духовних і матеріальних цінностей, які властиві конкретному суспільству, комплекс соціальних явищ, які протиставляються природі. Основним є характер і обсяг впливу художньої культури на суспільство, бо у сучасному розумінні художньо-естетичної культури є відмінності від традиційних уявлень і розуміння поняття культури.

Навчання учнів початкової школи поєднує в собі художні можливості, різноманітні культурні складові: види та форми художньої культури, суспільні цінності, художню свідомість, традиції українського народу.

Стан дослідження проблеми. Предметом сучасних наукових досліджень є проблема художньо-естетичної культури та розвитку особистості, її світоглядних і духовних потреб, роль і місце в суспільстві. Значна увага формуванню загальної культури особистості приділяється у своїх працях Г.Баллом, І.Зязюном, В.Клименком, В.Моляко та ін.

Окремі аспекти художньо-естетичного виховання особистості досліджувалися у працях учених: І.Беха, Г.Костюка, Н.Миропольської, Г.Падалки, О.Рудницької, Т.Шевченко, В.Шпак та ін.

І.Зязюн, О.Киричук, Л.Коваль, В.Сухомлинський, Г.Тарасенко та ін. вивчалися питання формування естетичної культури особистості, особливості впливу образотворчого мистецтва на внутрішній світ. І.Андрущенко, І.Демченко, Л.Кравченко, Н.Ничкало, Л.Оршанський, О.Отич, та ін. у своїх працях розкривають сутність художньої культури як компонента духовної культури, їхні взаємні зв’язки, форми творчого виявлення особистості. Значущість художньої культури у процесі становлення особистості досліджується І.Ляшенком, Н.Миропольською, Л.Михайлюк та ін.

У педагогічній науці науковцями С.Коновець, В.Котляр, М.Лещенко, Л.Масол, В.Орловим, Л.Хомич, у психології І.Бехом, Г.Костюком, В.Рибалкою, І.Янковською та ін. висвітлюється формування світоглядних ідей особистості, зокрема під час вивчення образотворчого мистецтва, розкриваються можливості, специфіка опанування образотворчого мистецтва в проблемі художньо-естетичного освоєння дійсності, унікальності й індивідуальності сприйняття.

Безперечно, досить широко представлені дослідження з окресленої проблеми, однак, є потреба в окремому обґрунтуванні питання формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Актуальність дослідження, потреба в удосконаленні художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва в сучасних умовах освітнього процесу зумовлюють вибір теми магістерського дослідження ***«Формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва».***

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Завдання дослідження:

– проаналізувати сутність та структуру художньо-естетичної культури особистості у науковій літературі;

– розкрити особливості уроків образотворчого мистецтва у процесі формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів;

– дослідити стан сформованості художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва;

– обґрунтувати педагогічні умови формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Об’єкт дослідження: формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Методи дослідження:

– *теоретичні:* аналіз, синтез, вивчення літературних джерел, зіставлення, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних даних з проблеми дослідження;

– *емпіричні:* констатувальний експеримент, спостереження, анкетування, опитування з метою виявлення стану сформованості художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва;

– *математичні:* методи обробки даних отриманих результатів дослідження, графічне представлення результатів констатувального експерименту.

Теоретичне значення дослідження полягає в аналізі сутності та структуру художньо-естетичної культури особистості у науковій літературі, у розкритті особливостей уроків образотворчого мистецтва у процесі формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів, у дослідженні стану сформованості художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва, в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що матеріали наукового дослідження можуть бути використані вчителями-практиками, вихователями груп продовженого дня, асистентами вчителя для вдосконалення своїх професійних знань, умінь і навичок на уроках образотворчого мистецтва, а також майбутніми вчителями початкових класів у професійно-особистісному становленні, у використанні під час вивчення

навчальних дисциплін художньо-естетичного циклу, у дискусіях, круглих столах, конференціях та ін.

Публікації. Основні положення роботи висвітлено в 1 публікації в матеріалах студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (12 квітня 2022 року).

Структура магістерської роботи. Робота містить вступ, два розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел і додатки.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Сутність і структура художньо-естетичної культури особистості у науковій літературі

У сучасних умовах організації освітнього процесу в початкових класах необхідно стимулювати потужний розвиток школярів, з розкриттям особливостей їхньої культури та життєдіяльності, визначення рівня духовності та моральності особистості в суспільстві.

Відповідно, у нашому дослідженні важливим є розкриття поняття культури, бо за сутністю культура є багатоаспектним явищем, тому розглядається у наукових працях у певних напрямках.

С.Гончаренко трактує у широкому значенні сутність поняття культури як: «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивності діяльності» (С.Гончаренко, 1997, с.248).

У вузькому значенні за С.Гончаренком: «культура розуміється як сфера духовного життя суспільства, яка охоплює систему виховання насамперед, також сферу освіти, духовної мистецької творчості, це певний рівень вихованості, освіченості, людей, ступінь опанування особистістю конкретним розділом знань або діяльністю» (С.Гончаренко, 1997, с.248).

Поняття «культура» за тлумаченням І.Зязюна: «може бути тільки у поєднанні з естетичною красою, гармонійністю, удосконаленням, тому що існування людини в самій суті культури» (І.Зязюн, 1997).

Відповідно, зазначене стосується елементів загальної культури суспільства, з виокремленням естетичної культури з культурою почуттів та

естетикою як наукою, сутністю якої є перетворення навколишнього світу за законами краси.

У науці культура поділяється на духовну, матеріальну та соціальну. Сутність духовної культури базується на ідеалах, світогляді, цінностях, суспільних орієнтирах особистості, які впливають на специфіку поведінки та творчість у практичній діяльності.

Категорія матеріальної культури складається із взаємних дій особистості та суспільства, перетворення та втілення особливостей, складових життєдіяльності.

Соціальна культура базується на відносинах у взаємодії та спілкуванні, об'єднанні суспільних переконань і поглядів, діяльністю суспільних організацій (І.Зязюн, 1997).

Художня культура є значущим чинником естетичної та духовної культури особистості. Сутність поняття художньої культури як складової частини поняття естетичної культури співвідноситься з поняттям образотворчого мистецтва.

Відповідно поняття художньої культури або мистецтва трактується як специфічне зображення навколишньої дійсності в естетичній діяльності особистості. Сутність образотворчої діяльності базується на вияві прекрасного у художніх творах.

Так, дослідник Н.Зеленська відзначає: «художня культура є найбільш яскравим і незмінним видом загальної культури, що містить в собі образи, символи культури, її цінності, що створюються людством протягом століть. Естетична внутрішня основа художньої культури складається з художніх цінностей та ідеалів. Саме художня культура сприяє образному відображенню та моделюванню навколишньої дійсності людиною. Художня культура є системою, єднанням художньої культури суспільства, особистості і художньої діяльності» (Н.Зеленська, 2014).

Сутність художньої культури базується на поєднанні об’єктів, явищ природи з практичною діяльністю оволодіння, перетворення, втілення різних елементів навколишнього світу, які мають художнє значення.

Художня культура розглядається з погляду творчої діяльності учнів, форм і способів творчого розвитку, в неї входять художні способи та засоби сприйняття та розуміння творів образотворчого мистецтва, які базуються на можливості ознайомлюватися, зберігати, продукувати, розповсюджувати твори, є складовою художньої грамотності.

На думку Л.Масол: «мистецтво – це художня творчість людини, художньо-образна форма відтворення дійсності, у мистецтві створюється і зберігається для нащадків своєрідний «духовний портрет» тієї чи іншої історичної епохи» (Л.Масол, 2006).

Досить важливим фактором під час організації практичної художньої діяльності називають саме художню культуру школярів, яка спрямовується на творче вдосконалення художньої образної чіткості у процесі створення предметів, явищ, об’єктів дійсності у художній діяльності зі сприйманням, перетворенням, удосконаленням, захопленням творами образотворчого мистецтва. Художня культура базується на сутності образотворчого мистецтва як форми відображення художніх творів і складової вивчення довкілля (Н.Зеленська, 2014).

Художньо-естетична культура базується на системі художніх цінностей, ідеалів, сукупності їх відтворення у зображеннях під час практичної діяльності.

У структурі художньо-естетичної культури виокремлюються такі компоненти:

– художні цінності, якими є твори образотворчого мистецтва та їх сукупність за видами та жанрами, вони залишаються надбаннями культури для наступних поколінь;

– художні цінності зі створенням у конкретному історичному періоді;

– художні задуми, ідеї, думки;

– норми та правил культури суспільства, нових технологій у відображенні видів і жанрів образотворчого мистецтва;

– гуртки, клуби, художні школи, товариства, об’єднання художників, майстрів для створення мистецької спадщини.

Образотворче мистецтво розкриває систему видів творчості, які відтворюють художні образи навколишньої дійсності з опорою на засоби виразності, відповідно важливими є ознаки та результати поділу образотворчого мистецтва на види.

Засоби виразності у видах образотворчого мистецтва передбачаються специфікою творення об’єктів, явищ, предметів відображення та використанням художні матеріалів і технік створення художніх композицій. Серед образотворчих технік, матеріалів та інструментів є графічні, живописні, пластичні. Поєднання різних видів образотворчого мистецтва прослідковується у кожному виді, а також специфіка застосування інших засобів виразності у втіленні художніх образів.

Види образотворчого мистецтва мають позитивні сторони у взаємодії з іншими під час створення конкретних елементів зображення предметів і об’єктів навколишньої дійсності. Зокрема, провідна роль при передаванні кольорів довкілля належить живопису.

Проте, у живописі складно безпосередньо передати емоційний стан і почуття особистості так, як це можна проявити у музичному та хореографічному видах мистецтва. У літературному мистецтві не мають достатнього втілення образотворчі особливості дійсності, навіть за допомогою словесно-рухових засобів і форм, у порівнянні з образотворчим мистецтвом і екранними видами мистецтва.

Класифікація видів образотворчого мистецтва базується на певних характерних особливостях, що їм властиві. Створення класифікацій охоплює окремі ознаки та риси, які складають основу видів образотворчого мистецтва. Відповідно, класифікації відносні за характером розподілу, мають декілька переліків різновидів образотворчого мистецтва.

Серед поширених класифікацій видів образотворчого мистецтва є розподіл на групи: просторових (статичних), часових (динамічних) і комбінованих (динамічно-статичних). До просторових відносяться види образотворчого мистецтва, динамічні включають музичне та літературне мистецтво, комбіновані охоплюють театральне, хореографічне, екранні види мистецтва (Є.Антонович, 2001).

У класифікаціях може не бути концентрації на конкретних ознаках і властивостях відображення образів у творах образотворчого мистецтва, матеріальному відображенні дійсності, вони є індивідуальними у прояві особистістю.

Характерною властивістю окремих видів образотворчого мистецтва є специфіка у відтворенні об'єктів, оточуючих предметів, явищ дійсності з використанням живописних технік і матеріалів, скульптурних виробів реалістичного зображення.

Види мистецтва класифікуються на зображувальні та виразні, що є умовним розподілом, бо у кожному виді мистецтва є специфічні елементи створення зображення та виразних засобів, які є наявними в сутності самого мистецтва.

Класифікація образотворчого мистецтва та його видів здійснюється за різними ознаками та властивостями, серед яких значний вплив образотворчого мистецтва на особистість, які мають візуальне значення, є простими та комбінованими, декоративно-прикладного призначення тощо. У класифікаціях різних видів образотворчого мистецтва виокремлюються особливості конкретного виду, які сприяють створенню художніх образів художнього відображення дійсності, визначенню способів формування художньо-естетичної культури.

Класифікувати види образотворчого мистецтва, виокремити характерні ознаки можливо з певною обмеженістю та умовністю, бо охоплюватися будуть окремі ознаки та характеристики виду образотворчого мистецтва,

відповідно, у класифікації не завжди проявляються загальні закономірності художньої культури в її різноманітних виявах.

Особливості засобів виразності в образотворчому мистецтві ґрунтуються на взаємній залежності. Засоби виразності образотворчого мистецтва підпорядковуються законам композиції, властивостям відображення, з урахуванням певних обставин, у видах образотворчого мистецтва наявний взаємний обмін у використанні засобів виразності.

Серед художніх засобів виразності у графіці виокремлюються штрих, лінія, крапка, пляма, за допомогою яких створюються зображення графічними матеріалами, з можливими використанням кольору, а сутність хореографічного мистецтва опирається на пластичність рухів, дій, з поєднанням пропорцій і пластики у скульптурних творах.

Характерні властивості та ознаки видів образотворчого мистецтва досить тривалий час зберігаються, однак у межах певного виду наявна мінливість і динамічність. Образотворче мистецтво має неоднозначність у своїх проявах, етапах становлення, способи образотворчої діяльності відрізняються різноманітністю, нерівномірністю у розвитку та розповсюдженні (О.Отич, 2003).

Відповідно до означення сутності духовної культури у суспільстві серед аспектів виокремлюється художня культура, яка містить сукупність естетичної, моральної, пізнавальної різновидів культури та розвиває внутрішній творчий потенціал особистості, сприяє у формуванні культурних цінностей під час створення образів.

Сутність художньої культури розкривається завдяки окремому виду діяльності особистості, особливому характеру передавання її творчих здібностей. Характерними рисами володіння художньою культурою є чіткість, творчість, яка розповсюджується на духовну та естетичну культуру особистості.

Важливою складовою загальної культури особистості є художньо-естетична культура, яка формується на основі форм і видів образотворчої

діяльності, що взаємопов’язуються між собою – це художнє сприймання, образне мислення, творче співпереживання та уявлення та ін.

Художня культура надає можливості оволодіти особливими формами відображення, які ґрунтуються на духовних аспектах і відтворюють образотворчий характер у сфері пізнання світу, вона характеризується як особлива структура матеріального та духовного відтворення навколишньої дійсності.

Характеризує художню культуру органічність, її унікальність як складової загальної культури, у результаті прослідковується самостійність і неповторність під час створення художніх образів предметного світу особистості, поєднання з матеріальним наповненням культури, визначення споріднених елементів.

У понятті художньо-естетичної культури прослідковується складність, багатофункціональність відтворення дійсності за допомогою різних видів образотворчого мистецтва, охоплюється творчий процес втілення зображень у художніх творах, сукупність способів і результат узагальнення та вдосконалення художніх надбань і здобутків суспільства

В основі художньо-естетичної культури знаходиться образотворче мистецтво зі своїм специфічним впливом на особистість і суспільство. Вагомим у змісті образотворчого мистецтва, що відрізняє його від інших видів мистецтва є відтворення навколишньої дійсності за допомогою художніх образів.

Образотворче мистецтво сприяє у збагаченні особистості знаннями про довкілля, спроможності до співчуття, сприймання краси дійсності різними проявами почуттів (О.Конопко, 2000).

Художній образ є формою сприймання, оволодіння й усвідомлення значення навколишньої дійсності, що є визначальною для образотворчого мистецтва, здійснює освітній та естетичний влив на особистість.

Твори образотворчого мистецтва відображають у своїй сутності художні образи у вигляді картин, малюнків, ілюстрацій, скульптурних

виробів, творів декоративно-прикладного мистецтва, архітектурних будівель і споруд, елементів художніх творів. У художньому образі зображується культура певного народу, духовність суспільства та особистість, що його відтворює.

Сферою формування художньо-естетичної культури особистості є середовище опанування художніх цінностей, які базуються на значущих естетичних ідеалах і цінностях, що відтворюються у діяльності. Естетичні цінності в естетичній науці завжди складають частину художньої культури, також вони є самостійними в навколишній дійсності з втіленням краси довкілля (Л.Масол, 2009, с. 6).

Поєднання загальної культури та естетичних цінностей відзначають суспільну спрямованість практичної діяльності особистості, виявлення певного ціннісного відношення до оточення.

У сутності художньої культури виокремлюються складові. Зокрема, художнє виробництво, що є творчою реалізацією художніх цінностей та спирається на діяльність художників. У художньому виробництві важливими є форми діяльності у творчих об’єднаннях, клубах, товариствах з різних видів мистецтва.

У цьому аспекті виокремлюється художня грамотність з видів мистецтва, яка отримується у закладах освіти під час підготовки спеціалістів з образотворчого мистецтва, здійснюються заохочення, стимулювання, залучення майстрів до участі у самостійних видах творчої діяльності, якими є конкурси, фестивалі, виставки, свята, урочисті події, масові виховні заходи та ін.

Процес художнього виробництва є значущим в художньо-естетичній культурі, відрізняється активністю та сформованістю певного рівня особливостей образотворчого мистецтва.

У внутрішньому аспекті формування художньо-естетичної культури відзначається відношення особистості до образотворчого мистецтва, його видів та специфіки сприймання художніх творів. Важливим є фактор, який

об’єднується з просторовим зображенням образів, оскільки образотворче мистецтво впливає на суспільство через певний проміжок часу.

Процес художнього споживання виокремлює вагомі для особистості художні погляди, потреби, ідеали, переконання, смаки, які допоможуть у становленні особистісного сприймання та оволодіння художніми цінностями, які є визначальними у суспільстві, потребами в освітньому процесі, віковими особливостями школярів, матеріально-технічним оснащенням у процесі задоволення художніх запитів у творчій діяльності. Серед суб’єктів художнього споживання відзначаються особистості під часу зорового та чуттєвого сприймання навколишньої дійсності.

Важливими є процеси впровадження, розподілу, розповсюдження художньо-естетичних цінностей, які включають створення художніх творів. Сюди входять засоби відтворення художніх цінностей в закладах освіти, які формують художньо-естетичну культуру, виховання естетичного ставлення в учнів. У цьому аспекті виокремлюються функції художнього та споживчого характеру виробництва, що можуть діяти у процесі споживання творчих надбань і здобутків.

Художня культура виявляється у спеціально створеному середовищі загальної культури зі створенням естетично важливих і цінних предметів та об’єктів. Зміст художньої культури здатний наповнити особистість, яка втілює особливості навколишньої дійсності з використанням законів композиції.

Структуру художньої культури складають: традиційна культура, образотворче мистецтво, дизайн, мода, садово-паркова та палацово-паркова культури (Д.Джола, 1998).

В основі поняття художньо-естетичної культури знаходиться образотворче мистецтво, що є формою образного розуміння та перетворення художниками навколишнього світу та свого ставлення до нього. До традиційної культури відноситься система звичаїв, традицій, цінностей, обрядів, моральних норм і правил у суспільстві.

Поняття «дизайн» досить актуальне сьогодні, що базується на художньому оформленні та конструюванні речей і предметів побуту, певних виробничих процесів, навколишньої дійсності та художньо-естетичного оформлення довкілля, конкретного виду ландшафту тощо.

У поняття моди включають основу тимчасового оволодіння певного способу життєдіяльності в умовах конкретної культури та суспільства. Мода конкретизує індивідуальні прояви, зовнішній стиль, поведінку особистості, стиль одягу, манери, ідеї, особливості образотворчого мистецтва, середовища комфорту. Мода характеризується популярністю, швидкоплинністю, мінливістю, за винятком традиційної моди.

Сприймаються об’єднаними садово-паркова та палацово-паркова види художньої культури, бо садово-паркова створює художній природний ландшафт із застосуванням художніх технік і матеріалів, а палацово-паркова культура органічно поєднує архітектуру та садово-паркове мистецтво, що поєднуються в одному стилі втілення задуманого та створення зображення. Ці види художньої культури є сукупностями архітектурних будівель, споруд, приміщень, з поєднанням їх зі скульптурними творами та іншими художніми зображеннями.

Формування художньо-естетичної культури є цілісним процесом, який спрямовується на отримання особистісних цінностей, знання культурних правил та норм, на яких базуються художні образи, що зображуються у творах образотворчого мистецтва.

Для прояву загальнолюдських цінностей і норм особистість під час навчання образотворчого мистецтва має навчитися перетворювати дійсність в образотворчу діяльність. В основі цієї мети освітнього процесу є оволодіння художніми знаннями та вміннями з образотворчого мистецтва.

Творчий процес відзначається як вагома складова опанування та інтерпретації художньо-естетичної культури конкретного суспільства. Серед особистісних потреб значущою є творча потреба. Творче зображення

задуманого є можливістю здійснити перевтілення, базуючись на творчих ідеях і прагненнях.

На думку Л.Бичкової: «принципово важливого значення набувають наявність художніх здібностей, праця педагога з навчання образотворчого мистецтва окреслюється з позиції особливостей навчальної дисципліни. Образотворчі здібності є вагомою умовою професійного становлення, завдяки ним забезпечується оволодіння знаннями, оперування вміннями та навичками, забезпечення опанування професійних якостей, функціонування вчителя у діяльності» (Л.Бичкова, 1999).

Процес удосконалення практичних умінь і навичок є основним у прояві здібностей при отриманні образотворчої інформації із зоровим перетворенням сприйнятого. Застосування художніх матеріалів і технік, різних прийомів роботи, розширення уявлень з образотворчого мистецтва сприяють здійсненню конкретно предметного та комплексного освітнього процесу.

Важливими є тісні міжпредметні зв’язки, які інтегруються з особливостями образотворчого мистецтва. Необхідними є також прагнення вчителя до використання нових технологій в освітньому процесі, цілісної системи форм і методів роботи.

Таким чином, формування художньо-естетичної культури особистості зазвичай висвітлюється за допомогою відношення до образотворчого мистецтва, розвитку певних прагнень і проявів, почуттів і симпатій, внутрішнього захоплення у вивченні образотворчого мистецтва, здійсненні взаємодії, зрозумінні практичного значення. У сучасних реаліях образотворче мистецтво охоплює початкову освіту з метою формування художньо-естетичної культури учнів, створення можливостей у спрямуванні привабливості освітнього процесу під час реалізації художніх ідей і розвитку духовної культури.

1.2. Аналіз взаємозв’язку художньо-естетичної культури та образотворчого мистецтва

Образотворче мистецтво є однією з важливих форм відображення життєдіяльності, яка сприяє пізнанню дійсності, формуванню внутрішнього світу особистості, її почуттів, втіленню задумів, розширенню світоглядних ідей і вражень, пробудженню творчих здібностей, вихованні школярів. В основі образотворчого мистецтва знаходиться художньо-образне відтворення довкілля.

Особливістю образотворчого мистецтва є здатність втілюватися у таких художніх формах, які можуть активізувати творчу уяву, викликати почуття та емоції, переживання, які прийнято називати естетичними. Відповідно, сутність естетичних переживань базується на процесі сприймання творів образотворчого мистецтва, вони наслідують процес творчості під час сприймання, долають пасивність і байдужість. Естетичні переживання і захоплення розвивають творчу уяву, розуміння та самовдосконалення особистості.

За сутністю образотворче мистецтво завжди відтворює задуми та ідеї в художніх образах, конкретних формах, є особливим способом процесу мислення в художніх образах. Виникнення образів відбувається у свідомості особистості під час сприймання навколишньої дійсності, спостережливості, сприйняття здійснюється завдяки відчуттям і впливу на почуття.

Художні образи є основою у відображенні навколишнього світу, копіюванні дійсності, є складовими, які зберігає пам’ять та безперечно мають відтворення в уяві. З опорою на художні образи у власній пам’яті майстрами відтворюється нова дійсність, втілюються нові образи, які можуть у свідомості викликати більше уявних і фантастичних художніх образів. Тому, сила впливу творів образотворчого мистецтва в його конкретному зображенні образів.

Зміст творчості особистості базується на сутності образотворчого мистецтва, художньому перетворенні навколишньої дійсності. Образотворча діяльність має здатність втілюватися у різних художніх творах, опирається переважно на творчій сфері, у результаті виокремлюється неподільність художньо-естетичного виховання з формуванням художньо-естетичної культури учнів.

Значущою метою художньо-естетичного виховання є формування інтересу, зацікавленості до образотворчого мистецтва, розвиток процесів сприймання, розуміння та оцінювання творів образотворчого мистецтва, прояву художньо-естетичної свідомості.

В. Сухомлинський відзначає: «спілкування з мистецтвом – одна з найбільших радостей у житті. Мистецтво треба знати і розуміти, але цього мало. Мистецтво повинно приносити ще й радість, перше і найважче завдання вихователя – викликати у дітей почуття насолоди, потребу милуватися природою і творами мистецтва. Адже справжнє виховання – це виховання культури потреб, інтересів, духовних запитів, бажань. Виховайте у дитини духовну потребу працювати, потребу вчитися, потребу насолоджуватися мистецтвом, і ви виховаєте прекрасну людину» (В.Сухомлинський, 1987).

Образотворче мистецтво впливає на розвиток емоцій, мислення, уяви, фантазії учнів, специфіку їхнього сприймання, милування красою, відчуття ними кольору та форми, створення гармонійної композиції. Завдяки ньому відбувається навчання сприйняти дійсність, бачити її естетичне значення, внутрішню сутність явищ і об’єктів, розвиток чуттєвих здібностей дітей, підвищує на більш високий рівень культури.

Основними видами образотворчого мистецтва визначаються просторові: декоративно-прикладне мистецтво, архітектура та образотворчі: графіка, живопис, скульптура. Також живопис, графіка, скульптура належать до пластичних видів образотворчого мистецтва. Відповідно, майстри

живопису, скульптури, графіки, архітектури, декоративно-прикладного мистецтва створюють образотворчий матеріал.

Пластичні мистецтва серед видів мистецтв є досить близькими з виробництвом. Архітектурні споруди, твори декоративно-прикладного мистецтва звичайно мають вагому суспільне значення. Створені картини, скульптурні вироби, твори графіки не використовуються з виробничих практичних потреб, вони є предметами, які втілює художник, скульптор. Майстром пластичних образотворчих мистецтв втілюється уявний художній образ, що може виконувати фізичну виробничу діяльність.

Кожен вид образотворчого мистецтва розкриває сутність життєдіяльності з опорою на високі естетичні ідеї та ідеали, з досить індивідуальним проявом у кожному виді. В архітектурі, яка є мистецтвом створення споруд, будинків, комплексів, приміщень, їх проектів, підкреслюється матеріальна культура архітектури і, водночас, акцентується увага на одному з видів пластичного образотворчого мистецтва, що поєднує принципи краси та користі у використанні (С.Коновець, 2000).

Живопис є видом образотворчого мистецтва, що втілює художні зображення предметного світу на площині фарбами. За специфікою художнього створення та призначенням творів живопис буває монументальний, станковий і декоративний. Також за тематикою живопис має такі жанри: пейзаж, натюрморт, портрет, анімалістичний, казковий, побутовий, історичний та ін.

Графіка тлумачиться як вид образотворчого мистецтва, який будується на образному відтворенні світу за допомогою рисунка. Засобами виразності графіки є штрихи, лінії, крапки та плями. Допоміжну роль у графічних творах відіграє застосування кольору. Жанровими видами графіки є станкова, книжкова, шрифтова, журнальна та ін. Одним з поширених видів графіки є ілюстрації до книжок, які є наочним зображенням художніх творів літературного мистецтва.

Скульптура є видом образотворчого мистецтва, сутність якої в об’ємному просторому зображенні. Основними видами скульптури є кругла у вигляді монументів, скульптурних груп, статуеток, вільно розташованих у просторі, повинні мати оглядовість з усіх боків, та рельєфною у вигляді зображення образів на площині.

Скульптура розподіляється за змістом і призначенням: є монументальною – це монумент, пам’ятник, монументальні або меморіальні ансамблі, меморіальні об’єкти, які відрізняються самостійністю архітектурно-скульптурних об’єктів у різних сферах застосування; монументально-декоративною, що є частиною архітектурного середовища, є декоративним елементом архітектурних будівель і споруд; станковою, які є замкнутими композиціями, можуть переноситися та не пов’язуються з певною сферою використання.

Твори пластичних мистецтв у залежності від призначення поділяються на види: монументальні, станкові та декоративні. Серед монументальних відзначаються живописні та графічні твори, які розташовуються у поєднанні з архітектурними спорудами та скульптурними творами. Відповідно, до цього зумовлюється тематика, стиль виконання, матеріали та техніки монументального образотворчого мистецтва.

Монументальні скульптурні твори і живописні твори мають піднесеність при відтворенні урочистого настрою, художні образи, які відображають узагальнення форм і задумів, високість намірів втілення та глибинність почуттів.

Гармонійна побудова художніх творів або композиція, співвідношення, взаємність у розташуванні певних частин, зокрема пози, жестів, поєднання декількох постатей в єдину групу, необхідні пропорції в монументальному мистецтві мають відтворювати композицію простою та виразною.

У монументальній скульптурі об’ємні форми, живописні образи є узагальненими. Цілісність та органічність зображення художніх образів мають утворюватися з архітектурними спорудами, будівлями.

Станкові твори розміщуються на певній підставці та призначаються для експонування у приміщенні. У таких творах майстер є вільним у виборі тем, сюжетів, пошуку художніх засобів, які є найбільш придатними для створення задуманого, оскільки станкові образи досить різноманітні.

Декоративні твори призначаються для прикрашання, милування, викликають приємні емоції, захопленість. Відповідно, декоративні скульптурні твори та живописні твори можуть оздоблювати архітектурні споруди, будівлі різного культурного призначення і називаються монументально-декоративні. Прикрасами побутових предметів і речей можуть бути розпис, вишивка, різьба, які називаються декоративно-прикладними (Є.Антонович, 2001).

Кожен із видів образотворчого мистецтва, здійснюючи вплив на внутрішній світ учнів, відзначається незамінним значенням. Цінність образотворчого мистецтва у суспільстві може проявлятися з різницею рівнів створення художніх образів на внутрішні світоглядні ідеї та різні сфери життєдіяльності. Образотворче мистецтво здатне залучити школярів до соціуму, вивчення культурної спадщини суспільства.

Основою художньо-естетичної культури є художньо-естетичний досвід особистості, оскільки при появі рівня, який об’єднує загальну красу та окремі художньо-естетично створені предмети, у результаті з’являється власне художньо-естетичний досвід.

Здійснюючи аналіз наукових розвідок в галузі естетики та образотворчого мистецтва, виокремлюються думки дослідників на трактування поняття «художньо-естетична культура особистості», що визначається як результат художньо-творчої діяльності та особистісного самовираження, має вплив загальної культури та оточення, в якому творчо розвивається особистість.

Сутність поняття художньо-естетичної культури особистості з різних підходів висвітлюється науковцями: культурологічного, філософського з боку теоретичного осмислення; психологічного з обґрунтуванням складових

художньо-естетичної культури особистості; педагогічного як певних змін художньо-естетичної культури особистості.

Здійснюючи аналіз сутності художньо-естетичної культури особистості, вона відзначається як показник формування естетичної культури особистості, до неї входять: художньо-естетичні потреби, творчі здібності, погляди, інтереси, емоції, почуття, які у сукупності складають структуру художньо-естетичної свідомості особистості (І.Зязюн, 2013, с. 138).

Поняття художньо-естетичної культури особистості складається з понять культури, естетики, художнього навчання, що базується на узагальненні художньо-естетичної культури у поєднанні художньо-естетичних задумів, смаків, ідей, поглядів, ідеалів, які відображаються у творах образотворчого мистецтва за законами композиції, а цілісність опирається на зміст свідомості особистості та діяльності як естетичних складових. У процесі естетичного сприймання свідомість виражається у внутрішній активності учнів та може виникнути з опорою на зовнішні практичні форми діяльності.

У різних сферах життєдіяльності естетичні фактори є переважаючими, оскільки сприймання та переживання мають безпосередній вплив на діяльність особистості.

У філософській науці сутність поняття естетичної культури визначається в опануванні дійсністю, перетворенням життєвих поглядів і ідей з використанням законів краси, є цілісною системою елементів захоплення у сприйманні навколишнього світу, містить здібності до художньо-естетичної творчості особистості у вигляді сукупності засобів і результатів для художньо-естетичного дослідження довкілля (Г.Балл, 1992).

Досить глибоке втілення художньо-естетична культура одержує в художній культурі, яка є сукупністю видів мистецтв, також охоплює різноманітну кількість основних сфер життєдіяльності, особливо творчості. Класифікація художньо-естетичної культури співпадає з історією розвитку та

становлення мистецтва, містить більше явищ загальної культури та практичного образотворчого досвіду.

Н.Миропольська відзначає: «різноаспектність художньої культури, визначається у тому, що вона виступає як підсистема в системі естетичної культури, ядро художньої діяльності, у ході якої відбувається передача інформації, процес становлення духовних зв'язків, необхідних для взаємозбагачення в процесі спілкування. Художня культура є найвищим проявом розвитку естетичної культури, вони між собою взаємопов'язані» (Н.Миропольська, 2002).

Художня культура є складовою частиною естетичної культури, вони тісно взаємопов'язані і особливості художньої впливають на естетичну культуру. Проте, ці поняття не тотожні, бо предмет естетики як науки значно ширший у порівнянні з образотворчою діяльністю та образотворчим мистецтвом. Поняття «естетичність» поєднує ознаки і властивості аналізу художнього твору: визначення гармонійності, захопленості, піднесеності та протиставлення у неприйнятності.

Також виокремлюється, що поняття «художньо-естетичне» пов'язане з поняттям «мистецтво».

І.Зязюн зазначає: «культурне становлення особистості є процесом змістовного розвитку знань, почуттів, переконань, поглядів, норм поведінки, здібностей у діяльності, оскільки саме таке трактування суті культури містить піднесений навчальний і виховний потенціал, а це є значним чинником у формуванні конкретної соціальної спрямованості та індивідуальності людини» (І.Зязюн, 1997).

У суспільстві оволодіння естетичною культурою є одним зі значущих факторів під час розвитку та становлення загальної культури у поєднанні з естетичної. Естетична культура особистості відображає здобутки та надбання народу, соціуму, його традиції та естетичні багатства при створенні художніх творів.

В.Сухомлинський відзначає значущість проблеми опанування художньо-естетичної культури педагогом, бо професія вчителя є найскладнішою, оскільки результати навчання учнів, формування ґрунтовних знань, умінь і навичок, потреб, інтересів, творчих здібностей, світоглядних ідей, прагнень і переконань чітко спрямовуються від учителів, їхньої підготовленості та бажанні ефективно проводити уроки образотворчого мистецтва, різні заходи, проявляти педагогічну майстерність і творчість у відношенні до своєї професійної діяльності (В.Сухомлинський, 1987).

За А.Богуш у закладах освіти потрібно визначити художньо-естетичний простір для сприймання цілісного художньо-естетичного стилю взаємодії, виокремлюючи важливість педагогічного такту та доброзичливості у взаєминах з учнями різновікових груп. Узагальнення зазначеного відповідає створенню єдиної педагогічної культури закладу освіти, що входить складовою частиною змісту художньо-естетичного становлення та особистісного формування школярів (А.Богуш, 2006).

Н.Зеленська підкреслює: «культура і художньо-естетичне виховання формують і відображають систему цінностей, вбираючи в себе все найнеобхідніше для виховання творчо мислячої особистості. В процесі виховання відбувається прилучення індивідів до цінностей, переведення їх у внутрішній духовний зміст. На цій основі формується і розвивається здатність людини до естетичного сприйняття і переживання, її естетичний смак і уявлення про ідеал» (Н.Зеленська, 2014).

В освітньому процесі початкової школи важливими є виховання гармонійної особистості молодших школярів, які різнобічно розвинені, морально та естетично збагачені.

Художньо-естетична культура є захоплюючою сферою життєдіяльності дітей, оскільки має унікальні прояви, сприятливі особистісні умови, які сприятимуть опануванню загальнолюдських цінностей, культурних традицій, можуть реалізовуватися та вдосконалюватися у художньо-естетичному,

інтелектуально-духовному та емоційному навчальному середовищі, з формуванням творчих здібностей.

Формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів необхідно здійснювати у процесі вироблення стійких бажань і потреб в оволодінні засобами образотворчого мистецтва, надання їм естетичної оцінки, розвиток і реалізація своїх творчих задатків, здібностей, підсилення практичної діяльності художньо-творчою.

Відповідно, потребує виокремлення індивідуального рівня учнів, який базується на культурній реалізації продуктів практичної діяльності у поєднанні з навчальною інформацією.

Особистість зі сформованою художньо-естетичною культурою виявляє творче мислення, уяву, захопленість практичною діяльністю, володіння вміннями, художньої інтерпретацією дійсності, власні відчуття та задуми, участь у сприйманні краси довкілля, втілює художні образи в образотворчій діяльності, налаштовується на продуктивну роботу з втіленням у зображеннях прекрасного.

Зображення у практичних роботах учнями краси дійсності втілює створення прекрасного і перетворює навколишнє середовище відповідно до задумів.

Формування художньо-естетичних можливостей школярів базується на засвоєнні образотворчих понять, термінів, цінностей, ідеалів, принципів, що відбувається за сприятливих умов особистісного розвитку, підготовки до реалізації у життєдіяльності та виконання творчої діяльності.

Молодші школярі на уроках образотворчого мистецтва у сучасних умовах повинні мати певні задатки до практичної діяльності, усвідомлювати здобутки художньої культури, що допоможе їм з творчістю застосовувати їх у власних роботах, самовдосконалюватися.

Дослідником І.Зязюном проведено дослідження з проблеми розвитку загальної й естетичної культури особистості, розкрито сутність естетичної культури як важливої складової культури (І.Зязюн, 1997, с. 142).

Узагальнення поняття естетичної культури особистості базується на сукупності художніх, інтелектуальних, загальнокультурних і моральних знаннях і уміннях, які знадобляться молодшим школярам у практичній діяльності для успішного виконання навчальних завдань образотворчого змісту.

Отож, аналіз думок науковців дає підстави відзначити, що в розвитку особистості учнів вагомим є доцільне застосування художньо-естетичних здібностей,потреб та інтересів, що базується на поєднанні навчальних та художніх ознаках практичної діяльності, в результаті формується художньо-естетична культура дітей з виділенням естетичних рис, характерних особливостей і якостей.

Таким чином, залучення молодших школярів під час навчання до творчого процесу, збагачення змістом і надбаннями образотворчого мистецтва впливає на удосконалення учнів, їхні здобутки, збільшується спроможність сприймати, мислити, розвивати творчу уяву, фантазію, художні захоплення та інтереси. Розкриття найкращих особистісних рис молодших школярів можливо під час опановування естетичних властивостей образотворчого мистецтва та характерних ознак навколишньої дійсності.

1.3. Особливості уроків образотворчого мистецтва у процесі формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів

Сучасне оновлення змісту початкової освіти потребує вдосконалення формування практичних умінь і навичок, художньо-творчого потенціалу молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва. Відповідно, розвитку потребують можливості виконувати практичну образотворчу діяльність згідно навчальних завдань.

Головну роль в оновленні освітньої системи початкової школи займає вчитель початкових класів, який на думку І.Зязюна: «є ключовою фігурою особливого типу, високоосвіченим педагогом-інтелігентом, носієм

загальнолюдської культури в інтелектуально-естетичному вияві, усвідомлює культурну місію освіти та своєї професії, розуміє проблеми сучасного учня, здатний до захисту і підтримки культури підростаючого покоління» (І.Зязюн, 1997, с. 130).

Творчий розвиток учнів початкових класів базується на залученні до образотворчого мистецтва. В освітньому процесі з використанням живописних, графічних, скульптурних творів, виробів декоративно-прикладного мистецтва створюється можливість гармонійно поєднати емоційне сприйняття з раціональністю практичної діяльності школярів, розкрити їхній творчий потенціал і світогляд.

На сучасному етапі досить ґрунтовного підходу потребують оновлення змісту й організації навчальної та художньо-естетичної діяльності молодших школярів, які входять у структуру освітнього процесу, у самовиховання учнів засобами виразності різних видів мистецтва: образотворчого, музичного, театрального, хореографічного, дизайну та ін. (О.Рудницька, 1998).

При об’єднанні особистісного спрямування загальної та художньо-естетичної культури в навчанні вдосконалюється практична образотворча діяльність учнів, відбудеться реалізація культури навчальної діяльності, наповниться зміст освітнього впливу на школярів, готовність до виконання практичної роботи.

Дійсно вагому роль у розвитку особистості відіграє образотворчість, а вивчення засобів образотворчого мистецтва допоможе цілісному та творчому вдосконаленню умінь і навичок молодших школярів.

У дослідженнях науковців досить різнобічно розглядається проблема сприймання образотворчого мистецтва, наголошується на вагомості розвитку активності учнів під час сприйняття об’єктів дійсності, усвідомлення естетичності в життєдіяльності.

Завданням вчителя є аналіз психічних процесів молодших школярів у поєднанні зі сприйняттям ними художніх творів, бо художньо-естетичне сприймання базується на глибинних якостях, які поєднуються у цілісну

систему потреб, ідеалів, цінностей, висвітлюють відчуття, ставлення, переживання, відтворення світу (І.Зязюн, 2013).

Художньо-естетична грамотність входить у загальну систему освіти, де гармонійно поєднані освітній процес і формування учнів на уроках образотворчого мистецтва, розвитку позитивного ставлення до практичної діяльності.

Художньо-естетична освіта молодших школярів базується на системі художньо-естетичного виховання та духовному збагаченні учнів із здатністю залучити їх до освоєння культурних здобутків з образотворчого мистецтва в суспільстві.

Художньо-естетичне навчання організовується на виокремленні ефективних педагогічних умов, які спеціально організовуються у процесі формування особистісного сприйняття дійсності молодшими школярами на уроках образотворчого мистецтва.

В організації освітнього процесу уроки образотворчого мистецтва відіграють значущу роль, оскільки оволодівають розумінням сутності художніх творів, культурних цінностей, відбувається мотивація до усвідомлення та інтерпретації змісту складових частин художньо-естетичної культури та образотворчого мистецтва, здійснення практичної діяльності з реалізації художньо-естетичного ставлення до світу.

Художньо-естетична освіта є цілісним процесом, який спрямовується на формування художньо-естетичних знань, умінь і навичок, а також художньо-естетичним досвідом практичної діяльності, розвитком художньо-естетичної свідомості, емоційно-ціннісного відношення до образотворчого мистецтва та дійсності (О.Рудницька, 1998).

Основою у навчанні образотворчого мистецтва є поєднання процесів формування художньо-естетичної культури особистості та оволодіння навчальною інформацією з розвитком світоглядного ставлення засобами образотворчого мистецтва.

Систематична діяльність педагога має спрямовуватися на формування художньо-естетичного світогляду учнів, щодо їхніх можливостей сприймати, оцінювати та творчо діяти на уроках образотворчого мистецтва.

В освітньому процесі вагомими є знання та сформованість художньо-естетичних властивостей, здатність до вибору, розподілу та усвідомленню знань, власних дій, практичних умінь, оперування навичками у процесі практичної діяльності, оволодіння художніми матеріалами та техніками створення зображень. Обізнаність молодших школярів з образотворчого мистецтва впливає на самостійний розвиток, набуття досвіду та самореалізація у практичній діяльності.

В основі розуміння підсвідомості при вивченні образотворчого мистецтва, основним є сприймання творів образотворчого мистецтва з втіленням художніх образів у практичній діяльності, бо свідомість опирається на несвідоме у сприйнятті та поєднується з усвідомленим.

Відповідно, несвідоме має відмінності у порівнянні з усвідомленим у тому, що відображення реальності є цілісним з чуттєвим втіленням школярами довкілля, їхнім ставленням до навколишньої дійсності, предметів, явищ. При створенні практичної роботи образотворчого змісту поєднуються несвідоме сприймання з усвідомленим, є спільними процеси чуттєвого та розумового, пізнавального та оцінного ставлення учнів.

Особливістю свідомості особистості є значна культурна цінність, бо свідомість виникла під час практичної діяльності, а цінним є те, що естетика як наука висвітлює становлення художньо-естетичної свідомості у сфері певної діяльності.

Образотворче мистецтво є основою у здатності оволодіти потребами, переконаннями, ідеалами особистості під час взаємодії, художньо-естетичному усвідомленні образів дійсності. Сутність образотворчого мистецтва у тому, що воно є пізнавальним процесом, оцінним відношенням до світу з втіленням художньо-естетичних ідей, інтерпретації життєвих переконань, виразною формою та мовою художньо-естетичного спілкування.

Особливої вагомості на уроках образотворчого мистецтва має формування національної свідомості учнів початкових класів, реалізація якого здійснюється завдяки усвідомленому, емоційно-ціннісному відношенню до культурної спадщини, здобутків народу, традицій з втіленням у практичних роботах.

Художньо-естетичне навчання є значущим під час формування особистості молодших школярів. Потрібно підтримувати формування гармонійної особистості, що має здійснюватися на усіх етапах здобуття освіти з опорою на гуманні відносини, моральні цінності, творче самовираження та самовдосконалення (С.Коновець, 2014).

Сутність художньо-естетичного навчання молодших школярів базується на:

– формуванні естетичних потреб, смаків та інтересів;

– розвитку творчих здібностей до образотворчої діяльності;

– художньому навчанні у формуванні розвитку творчого потенціалу, самореалізації та самовдосконаленні;

– цілісній взаємодії образотворчого мистецтва та художньо-естетичної культури під час навчання.

Молодші школярі мають усвідомлювати приналежність до конкретної культури народу, розуміти особливості соціуму з певними художньо-естетичними ідеалами, потребами, інтересами, смаками, які базуються на вагомості, пріоритетності художньо-естетичного зображення у практичних роботах задумів та ідей.

Досить важливими у розкритті проблеми дослідження є виокремлення факторів освітнього процесу, які мають певну специфіку:

– постійне оновлення освітнього процесу, його навчально-методичного забезпечення та специфіки навчальних програм, збільшення кількості годин на вивчення образотворчого мистецтва;

– зростання значущої ролі образотворчого мистецтва в освітньому процесі початкової школи;

– формування позитивного відношення до здобуття художньо-естетичних знань, які є вагомою сферою навчальної діяльності та обов'язковими у процесі розвитку суспільства;

– розвиток художньо-естетичних і культурних надбань у закладах освіти.

Зазначені фактори можуть розширювати рівень освіченості, формувати творчу особистість. Розвиток художньо-естетичної культури в освітньому процесі на уроках образотворчого мистецтва змістовно впливає на молодших школярів, гармонійно та творчо їх розвиває.

Також, важливим у художньо-естетичному навчанні є цілісне становлення особистості, розвиток її творчих здібностей, естетичних смаків, талантів і здатності здійснювати творчу діяльність. Вивчення образотворчого мистецтва у початкових класах є навчальним предметом, який поєднує навчальну та художньо-естетичну діяльність молодших школярів.

Урок образотворчого мистецтва в початкових класах входить у перелік обов'язкових навчальних дисциплін та сприяє формуванню емоційно-почуттєвого стану молодших школярів, підсиленню їхнього творчого потенціалу та діяльності.

Завданням учителя є застосування інструментів впливу на учнів, спроможність до пробудження їхньої творчості, а тому має сприймати та усвідомлювати прекрасне у навколишньому світі та художніх творах, проявляти емоції, художньо-естетичне відношення до навчально-пізнавальних предметів і об'єктів, використовувати художні засоби виразності при створенні зображень.

У виокремленні важливих аспектів проблеми дослідження є створення оптимального освітнього середовища, ефективність якого залежить від можливостей поєднувати навчальну та образотворчу діяльність, оволодіння

практичними вміннями у процесі творчої діяльності та художньо-естетичним освоєнням дійсності.

Взаємна діяльність учителя та учнів у навчанні є основним фактором освітнього процесу. Відповідно, на принципі інтеграції навчальної та образотворчої діяльності базується художньо-естетична діяльність молодших школярів.

Розвиток позитивного ставлення до образотворчого мистецтва, виховання особистісних якостей реалізовується через особистісно-орієнтований підхід до учнів, вивчення інтересів, образотворчих здібностей, психологічних особливостей, характеру, з побудовою відповідного освітнього процесу. Цілісність такої взаємодії допоможе школярам у навчанні.

Художньо-естетична культура особистості базується на формуванні в освітньому процесі знаннями, поглядами, уявленнями, вміннями та навичками з різних видів образотворчого мистецтва та образотворчої діяльності. Художньо-естетична грамотність залежить від специфіки розвитку суспільства, образотворчого мистецтва, освітніх завдань (Н.Миропольська, 2002).

Одним з важливих аспектів художньо-естетичної культури молодших школярів є образотворча діяльність, яка є основною у вивченні образотворчого мистецтва у зв’язку зі становленням образотворчої компетентності. Тому забезпечення практичної діяльності на уроках опираються на конкретні дії учнів під час отримання відповідних знань, ознайомлення зі змістом, методами та прийомами роботи, творчими вправами з результативним втіленням їх на практиці.

Отримання та накопичення образотворчих знань реалізовується безпосередньо на уроках образотворчого мистецтва. Досить високий рівень сформованості знань і вмінь на уроках може бути досягнутий за організації умов:

– розробка положень і концепцій з образотворчого мистецтва, включення педагогічних технологій у єдності з вивченням образотворчого мистецтва;

– організація освітнього процесу на гуманістичних основах, особистісному орієнтованому сприйнятті учнями дійсності у взаємодії з оточенням;

– мотивація в освітньому процесі у поєднанні з творчістю, що сприяє формуванню індивідуального способу створення зображень;

– використання ігрових ситуацій у практичній діяльності, що є основними в освітнього процесі учнів початкових класів.

Особливості формування художньо-естетичної культури особистості містять ґрунтовні основи опанування образотворчого мистецтва, базуються на художніх якостях, які впливають на практичну діяльність молодших школярів.

У процесі формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів виокремлюються особистісні якості:

– спроможність систематично підвищувати художньо-естетичний потенціал, самостійно оволодівати вміннями та навичками образотворчої діяльності;

– удосконалювати власні естетичні інтереси, ідеали, потреби, смаки, які постійно розвиваються;

– змістовність у сприйманні, узагальненні та систематизації об’єктів і явищ дійсності при інтерпретації їх в образотворчій діяльності;

– відповідний рівень розвитку творчих художніх здібностей.

О.Савченко відзначає характерні особливості при вивченні образотворчого мистецтва на уроках, якими є:

– ґрунтовні знання з образотворчого мистецтва;

– здатність до опанування практичних основ образотворчого мистецтва;

– вміння керувати власною навчальною діяльністю, уява, наочно-образне мислення, творчі прояви у вивченні навчального матеріалу (О.Савченко, 1998).

Формування художньо-естетичної культури молодших школярів відбувається під час отримання знань та умінь на уроках образотворчого мистецтва.

Здійснюючи аналіз особливостей навчання, відзначається складність у вирішенні творчих аспектів художньо-естетичних завдань, з використанням власних знань, задумів, здобутків в освітньому процесі молодших школярів у подальшій самореалізації. Зазначене переважно обумовлюється незначним і другорядним оволодінням сприймання та усвідомлення практичної діяльності.

Уроки образотворчого мистецтва містять у структурі практичну діяльність учнів, яка реалізується використанням вчителем ефективних методів і прийомів, засобів, форм роботи для здобуття дітьми знань з основ кольорознавства та створення композицій, оригінального втілення пропорцій і форми оточуючих предметів, об’єктів з просторовим їх розташуванням, специфікою малювання з натури, створення зображень з сюжетів, аплікацій, деталізуючи декором, ліпленням виробів та ін. Також, в опануванні є специфіка образотворчості учнів з огляду на їхню художньо-естетичну сформованість у процесі позакласної діяльності.

Зміст навчання з образотворчого мистецтва в початкових класах повинен відповідати сучасним вимогам навчальної програми, охоплювати, зокрема, специфіку формування художньо-естетичної культури та творчих здібностей учнів.

На уроках образотворчого мистецтва молодші школярі мають можливості опановувати образотворчі знання, вивчати терміни, поняття, оволодіти вміннями виконувати практичні роботи, удосконалювати навички творчої діяльності.

Активізація практичної творчої діяльності учнів здійснюється у самостійній роботі, яка має бути чітко організованою. Відповідно, вагомості набуває здатність до аналізу та оцінки власних умінь молодшими школярами при створенні практичних композицій, вдало поєднувати в них колористичні рішення, засоби виразності, живопису, графіки.

Надзвичайно важливим на уроках образотворчого мистецтва є формування творчих здібностей учнів у практичній діяльності, розвиток художнього сприймання художніх творів майстрів, вивчення творчості відомих художників, представлення творчих задумів, результатів і досягнень, виставка творчих композицій.

У процесі вивчення образотворчого мистецтва важливими є категорії мети уроків, їх зміст, класифікація, типи, основні складові образотворчої діяльності, структурні етапи та елементи уроків образотворчого мистецтва та ін.

Метою уроків образотворчого мистецтва є розширити та поглибити знання та уявлення учнів початкових класів щодо навколишньої дійсності, оточуючих предметів, явищ природи, взаємин з оточенням. Відповідно, важливим є усвідомлення та художньо-естетичне узагальнення специфіки пізнавального процесу через художні образні форми.

Образотворче мистецтво за сутністю впливає на розвиток наочно-образного мислення, пам’яті, творчої уяви учнів початкових класів, здійснює безпосередній вплив на внутрішнє світогляд, збагачує емоційну сферу, пробуджує сприймання краси в довкіллі (Л.Любарська, 2000).

Зміст навчання образотворчого мистецтва є ґрунтовною системою наукових знань, умінь і навичок, оволодівши якими забезпечується формування значущих у художньо-естетичних і творчих здібностей, залучення учнів початкових класів до художньої культури народу завдяки активному засвоєнню культурних надбань, розвитку світоглядних ідей, поведінки, особистій участі та реалізації в практичній діяльності (С.Коновець, 1999, с.15).

Зміст уроків образотворчого мистецтва сприяє вдосконаленню творчих здібностей молодших школярів, емоцій, естетичного ставлення на художні твори, активізацію творчих зусиль.

Художньо-естетичний розвиток учнів початкових класів базується на формуванні важливих аспектів образотворчої діяльності, якими є художні знання, практичні вміння та навички, прояв оцінного відношення до художніх творів і зацікавленість змістом образотворчого мистецтва.

Серед основних структурних етапів і елементів уроків образотворчого мистецтва виокремлюються: проведення вступної бесіди, коли відбувається актуалізація отриманих знань та уявлень учнів, вивчення нових і повторення раніше вивчених понять з основ образотворчої грамоти, збагачення словникового запасу школярів, оголошення мети та мотивація навчальної діяльності дітей, за необхідності практичне виконання вправ, використання дидактичних ігор та ігрових ситуацій, елементи театрального мистецтва при зображенні явищ дійсності, самостійна практична образотворча діяльність, оцінка, аналіз і коментування готових робіт, підсумкова бесіда.

Характер роботи, використання потрібних форм, методів і прийомів навчання, співвідношення між структурними елементами, їхня послідовність може за потреби змінюватися в залежності від змісту, домінуючої мети, освітніх завдань уроку образотворчого мистецтва. Обов’язковим в структурі уроку образотворчого мистецтва є самостійна практична образотворча діяльність молодших школярів, яка закріплює та узагальнює здобуті вміння та навички учнями.

Звичайно, потребує стимулювання творча активність учнів, формування їхніх потреб під час подальшого розвитку. У процесі створення практичних робіт на уроках образотворчого мистецтва потрібно опанувати специфіку втілення зображення графічними та живописними техніками, з дотриманням цього можливим є удосконалення власних художньо-естетичних умінь.

Таким чином, формування художньо-естетичної культури молодших школярів базується на більш ефективному розвитку естетичних здібностей, світоглядних ідей, моральних рис особистості, здатності усвідомлювати красу довкілля та діяльності, що випливає з виховання учнів в сучасних умовах. У результаті школярі намагаються усвідомлювати значення художньо-естетичних культурних надбань суспільства, перетворювати та проявляти відчуття до прекрасного в довкіллі, бути досить активними у творчому процесі.

Висновки до першого розділу

В освітньому процесі сучасності реалізуються основи культури суспільства сьогодення та минулі надбання, культура здатна найкраще розкрити соціалізацію навчання, виокремлювати перевагу особистісних якостей, інтелектуальних властивостей у культурному та духовному формуванні особистості. Опираючись в навчанні на специфіку формування художньо-естетичної культури, важливим є виокремлення необхідних способів, прийомів впливу на ефективність формування художньо-естетичної культури молодших школярів, реалізація творчої активності в практичній діяльності.

Аналіз та узагальнення наукових джерел надає можливість відзначити, що рівень формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва залежить від характерних особливостей їхньої активності під час практичної діяльності, індивідуального сприймання та вивчення змісту художніх творів, захоплення ними. Серед основних завдань вивчення образотворчого мистецтва учнями початкових класів відзначається формування цілісності творчої індивідуальності та художньо-естетичної культури з вдосконаленням практичних умінь і навичок, які є необхідними складовими гармонійно розвиненої особистості.

Важливим в освітньому процесі є художньо-естетичний цілісний розвиток учнів, формування їхніх інтересів, поглядів, ідеалів художньої культури, результатом чого є сформована особистість з високою художньою культурою та чуттєвою сферою сприймання естетики довкілля, здатність до реалізації та відображення свого внутрішнього естетичного вдосконалення.

Відповідно, необхідністю в освітньому процесі є створення оптимальних педагогічних умов формування художньо-естетичної культури молодших школярів, їхньої особистісної реалізації у творчості та вихованні, які спроможні усвідомлювати та перетворювати надбання художньої культури суспільства, що входить складовою частиною сутності загальної культури особистості. Реалізація цих проблемних аспектів можлива в єдності системи навчання та виховання учнів початкових класів у більшій мірі завдяки вивченню образотворчого мистецтва.

РОЗДІЛ 2.
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Стан сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва

Динаміка розвитку цивілізованого світу на сучасному етапі, зростання культурного потенціалу суспільства, соціальних ролей молодших школярів, швидкість у змінах використання інноваційних технологій сприяє окресленню нових вимог до учнів і вчителів. В освітньому процесі розширюється сфера практичного застосування, що продуктивно впливає на формування особистості.

У Концепції Нової української школи визначаються чіткі завдання реформування сучасної освіти, які базуються на розбудові національної системи освіти, що є найважливішою складовою виховання громадян, формування освічених, творчих особистостей, кардинальних змін в освіті, концептуальних, організаційних і структурних освітніх засад.

В основі реформування сучасної початкової школи домінуючу роль відіграє вчитель, який повинен виконувати вагому функцію у гармонійному вихованні особистості. Педагог сьогодні має бути яскравою творчою особистістю, опановувати нові досягнення в науці, знати закономірності розвитку учнів, інноваційні технології навчання та володіти майстерністю у спілкуванні.

Важливими складовими в організації навчальної діяльності молодших школярів в освітньому процесі на уроках образотворчого мистецтва визначають мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи, засоби навчання. Мета базується на навчальних функціях: системній, управління, мотиваційній і виховній.

Системна функція має вагому роль, бо освітній процес є органічною цілісною системою, в якій головним компонентом визначається мета, яка цілісно об'єднує інші елементи. Функція управління освітнім процесом у меті є основною під час вибору різних методів, прийомів і засобів організації навчання. У ній закладається орієнтування на визначення рівня отримання результатів освітнього процесу.

Реалізація мотиваційної та виховної функцій мети відбувається, коли мета має чіткість у формулюванні та містить мотиваційну та виховну характеристики, при цьому учні чітко усвідомлюють необхідність у виконанні конкретних дій з навчального завдання, значення для навчання та особистісного розвитку. Тому, поставлена мета повинна сприяти утворенню інтересів у молодших школярів та усвідомленого прагнення в їхньому досягненні.

У констатувальному експерименті нашого дослідження взяли участь 56 учнів 3-го і 4-го класів і 12 педагогів Оршовецького ЗЗСО І-ІІІ ступенів Чернівецького району Чернівецької області.

Метою констатувального дослідження є виявлення стану сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва.

Зазначена мета зумовлює визначення відповідних критеріїв і рівнів сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва є: мотиваційний, пізнавальний і діяльнісний.

Складовими мотиваційного критерію є мотиви, інтереси до творів образотворчого мистецтва, які є художньо-естетичними та цінними, прагнення виконувати навчальні завдання на уроках образотворчого мистецтва, в основі яких прояв художньо-естетичного сприймання навколишньої дійсності, об'єктів довкілля, творів художників.

У пізнавальному критерії передбачається оволодіння молодшими школярами новими знаннями, термінами, поняттями з образотворчого

мистецтва, здатність виокремити та усвідомлювати ознаки, властивості, характерні риси у передачі кольорів і відтінків, форм, розташування, змісту зображень у художніх творах, встановлювати взаємні зв'язки між художньо-естетичним смаком і кольорами в композиції, емоціями та змістом твору, традиціями та художніми матеріалами та техніками.

Сутність діяльнісного критерію базується на здійсненні практичної діяльності, яка ґрунтується на взаємодії, оволодінні практичними вміннями та навичками, отриманому досвіді, реалізації особливостей, які допоможуть удосконалити потреби та прагнення учнів.

Визначення стану сформованості художньо-естетичної культури молодших школярів окреслює:

– сформованість теоретичних знань з образотворчого мистецтва;

– володіння практичними вміннями та навичками образотворчої діяльності ;

– сформованість особистісних якостей сприймання та перетворення навколишньої дійсності.

З визначенням структурних критеріїв та їх показників, доцільним у констатувальному експерименті виокремити три рівні – високий, середній і низький – сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва.

Високий рівень сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва відзначається значущим проявом мотивів, інтересів до художніх творів, визначенням взаємних зв'язків між видами та жанрами, художньо-естетичних властивостей і ознак оточуючих предметів у процесі сприймання, відбувається можливості поєднати творчу діяльність на уроках образотворчого мистецтва з виробленням нових та удосконаленням отриманих умінь і досвіду.

Серед показників середнього рівня сформованості художньо-естетичної культури молодших школярів виокремлюються переважно прояви

мотивів, інтересів до визначення ознак і властивостей об’єктів і предметів, які знаходяться в основі характеристики внутрішнього ставлення, спостерігається опанування знаннями з образотворчого мистецтва за допомогою вчителя, інтереси поєднуються з навчальною інформацією, сутністю певних понять, проте не завжди сприяють процесу сприймання творів образотворчого мистецтва.

Низький рівень сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів прослідковується, коли прояви мотивів, інтересів до вивчення образотворчого матеріалу на уроках, отримання нової навчальної інформації, ознайомлення з цікавими фактами та явищами дійсності досить слабкі, школярі не виявляють активності під час сприймання художніх творів і в образотворчій діяльності.

Формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва відзначається специфічними особливостями, зокрема змістовим наповненням та оптимальними умовами у практичній реалізації задумів. Зазначене пов’язане з ефективною організацією навчальної діяльності, зображенням композицій, в яких поєднуються різні види та жанри образотворчого мистецтва, здійснюється збереження та поширення традицій, що складає основу оволодіння художньо-естетичною культурою.

Важливий вплив на формування художньо-естетичної культури молодших школярів здійснюють різноманітні джерела інформації, середовища їхньої життєдіяльності та взаємодії. Відповідно, вагому роль виконують знання про культурні надбання народу, традиції, які відтворюються у художніх творах майстрів у різних видах і жанрах образотворчого мистецтва.

У результаті має бути сформоване свідоме та цілеспрямоване художньо-естетичне наповнення учнів початкових класів, розвиток їхньої творчої уяви та фантазії, а складові цього процесу узагальнюються

культурними звичаями народу, традиціями, втіленням художніх образів, відтворенням задумів і ідей у творах з образотворчого мистецтва.

Прослідковується закономірність у виокремленні змісту образотворчого мистецтва при його вивченні та сприйманні учнями законів краси навколишньої дійсності при створенні практичних робіт на уроках.

Художньо-естетична культура учнів початкових класів базується на їхній успішності в освітньому процесі при вивченні образотворчого мистецтва, що визначається у сучасних умовах.

Дослідження усвідомлення молодшими школярами значущості в оволодінні знаннями та практичними вміннями відтворювати дійсність у творах образотворчого мистецтва, залучення їх до естетичного сприймання довкілля, нами було здійснено виявлення стану сформованості складових художньо-естетичної культури учнів з використанням методів анкетування, опитування, бесіди, педагогічного спостереження, аналізу творів і виробів дітей, які створюються на уроках під час практичної діяльності, а також для участі у конкурсах, виставках робіт, виховних заходах.

Респондентам було запропоновано опитування щодо виявлення їхньої мотивації, інтересів, прояву зацікавленості до образотворчого мистецтва та його видів, з’ясування рівня захоплення молодшими школярами художніми творами та виробами (див. Додаток А).

Результати дослідження виявлення мотивів, інтересів, прояву зацікавленості на уроках до образотворчого мистецтва та його видів представлено в діаграмі 2.1.

Відповідно до результатів, 41,1% учнів особисто створюють зображення у певних видах образотворчого мистецтва, 35,7% опитаних проявляють захоплення у дизайні, прагнення в оточенні себе оригінальними, привабливими предметами, 25% школярів можуть виготовляти композиції та вироби в різних художніх техніках, 21,4% респондентів володіють певними знаннями з видів образотворчого мистецтва, але не проявляють самостійності у створенні композицій і виробів, 17,8% учнів створюють композиції та

вироби за ескізами, 8,9% школярів можуть створювати вироби та композиції на замовлення. І, все ж таки є 3,6% респондентів, які взагалі не цікавляться образотворчим мистецтвом.

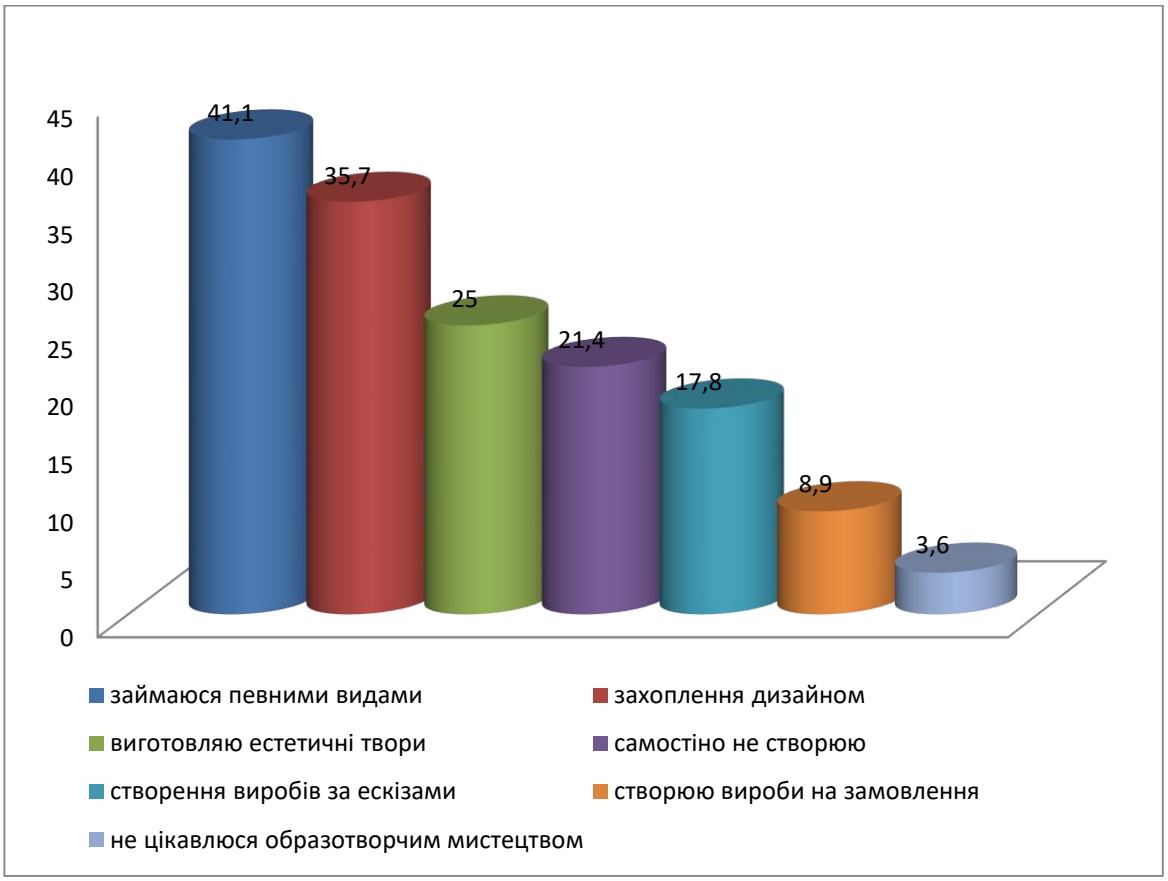

Рис. 2.1. Дослідження виявлення мотивів, інтересів на уроках образотворчого мистецтва

Результати діагностики пізнавального критерію художньо-естетичної культури молодших школярів здійснені на основі виконання тестових завдань «Піктограми» і «Оживлення геометричних фігур» для учнів з метою виявлення рівнів сформованості образного мислення, творчої уяви та фантазії (див. Додаток Б).

Учням було запропоновано тестові завдання «Піктограми» з використанням методу піктограм у зображенні різноманітних об’єктів і явищ навколишньої дійсності. На початку тестування виконувалися завдання, які містили відображення квітки, дерева, сніжинки, , ранку, вітру, веселки. Потім школярі працювали над більш складними практичними завданнями, бо

повинні були відобразити Україну, школу, щастя, хліб, свято святого Миколая, друзів, осінь, дощ, зиму та свято Великодня.

У процесі проведення та обробки результатів тестових завдань прослідковується зацікавленість учнів до змісту практичних завдань, оскільки завдання були новими та незвичайними. Відзначимо, що більшість молодших школярів виявляють ініціативу при відтворенні зображень, але самостійне виконання практичних завдань потребує більшого вправляння у подальшій образотворчій діяльності.

Учні потребували допомоги вчителя, певної підказки, щоб чіткіше усвідомити та зрозуміти зміст завдання, а відтворення окремих асоціацій у зображеннях здійснювалося за описами, музичними творами, невербальними засобами, літературними творами, елементами хореографічного мистецтва та ін. Причиною у таких випадках є непідготовленість молодших школярів до самостійності та творчих дій у створенні композицій, проявами несміливості, стриманості, невпевненості.

Зміст тестування з «Оживлення геометричних фігур» базується на виконанні завдань на картках з геометричними фігурами. За допомогою графічних матеріалів школярі повинні були «оживити геометричні фігури», відтворити з уяви художні образи з художньо-естетичним зображенням вигляду та змістового наповнення.

Під час виконання тестових завдань учнями досить цікаво, із захопленістю «оживилися геометричні фігури», виявилася індивідуальність у відтворенні художніх образів, у застосуванні різних кольорових відтінків, зображення геометричних фігур естетично привабливими та оригінального вигляду.

Результатом тестування в окремих учнів виявилися практичні роботи високого рівня, оригінального творчого зображення, із використанням цікавих уявлень, асоціацій про художні образи довкілля, явищ природи, об’єктів навколишньої дійсності, а саме зображення сонця, квітів, казкових персонажів та ін.

Створення власних ідей і задумів у зображеннях були відзначені на середньому рівні, коли школярами у геометричних фігурах домальовувалися цікаві елементи зображень з використанням різноманітних кольорів у процесі втілення художніх образів також були іноді потреби у порадах і допомозі вчителя.

Крім того, учні на низькому рівні виконання практичних завдань у зображеннях змогли домалювати тільки окремі їх частини без використання засобів виразності. У процесі створення практичних робіт школярі хвилювалися у своїх можливостях, наголошували, що мають невпевненість у власних уміннях та результатах роботи, відповідно їм надавалося заохочення під час практичної діяльності з постійною підтримкою та допомогою вчителя.

Дослідження рівнів сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва за пізнавальним критерієм проілюстровано в діаграмі 2.2.

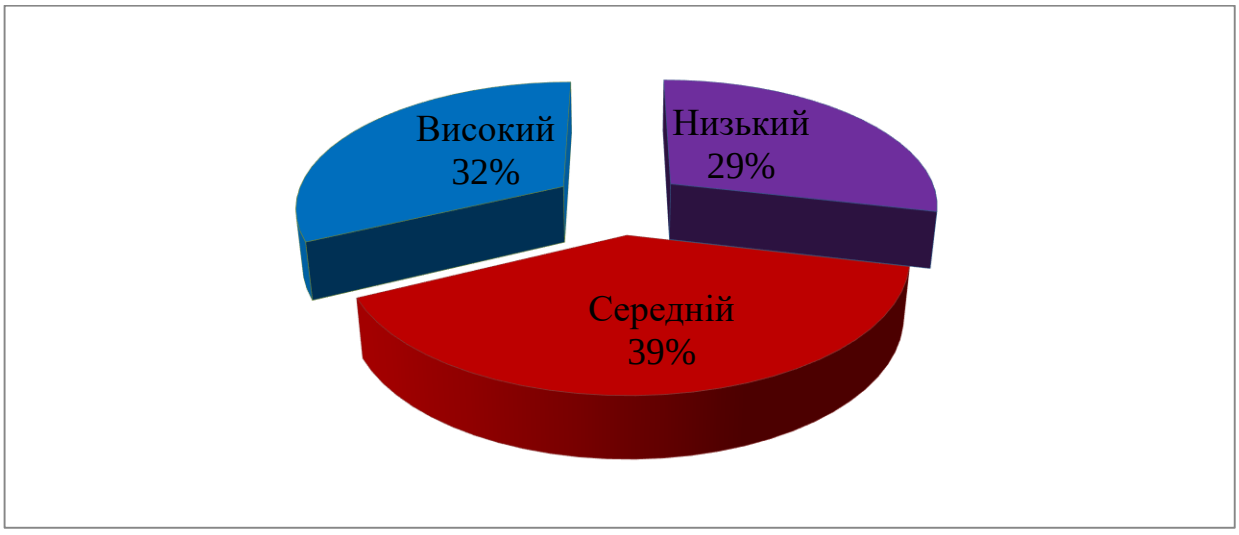

Рис 2.2. Дослідження рівнів сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів за пізнавальним критерієм

Відповідно, можна узагальнити, що рівень сформованості творчої уяви, фантазії, асоціативно-образного мислення учнів у більшості середній

(39,3%), високий рівень демонструють 32,1% школярів, а на низькому рівні знаходяться 28,6% дітей.

Дослідження сформованості діяльнісного критерію художньо-естетичної культури молодших школярів базувалося на анкетуванні учнів з вибору та обґрунтування ними художньо-естетичних умінь, якими потрібно володіти для виготовлення композицій, виробів на уроках образотворчого мистецтва з художньо-естетичним оформленням.

Результати виявлення художньо-естетичних умінь учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва під час виготовлення ними художньо-естетичних привабливих різноманітних творів і виробів представлено в діаграмі 2.3.

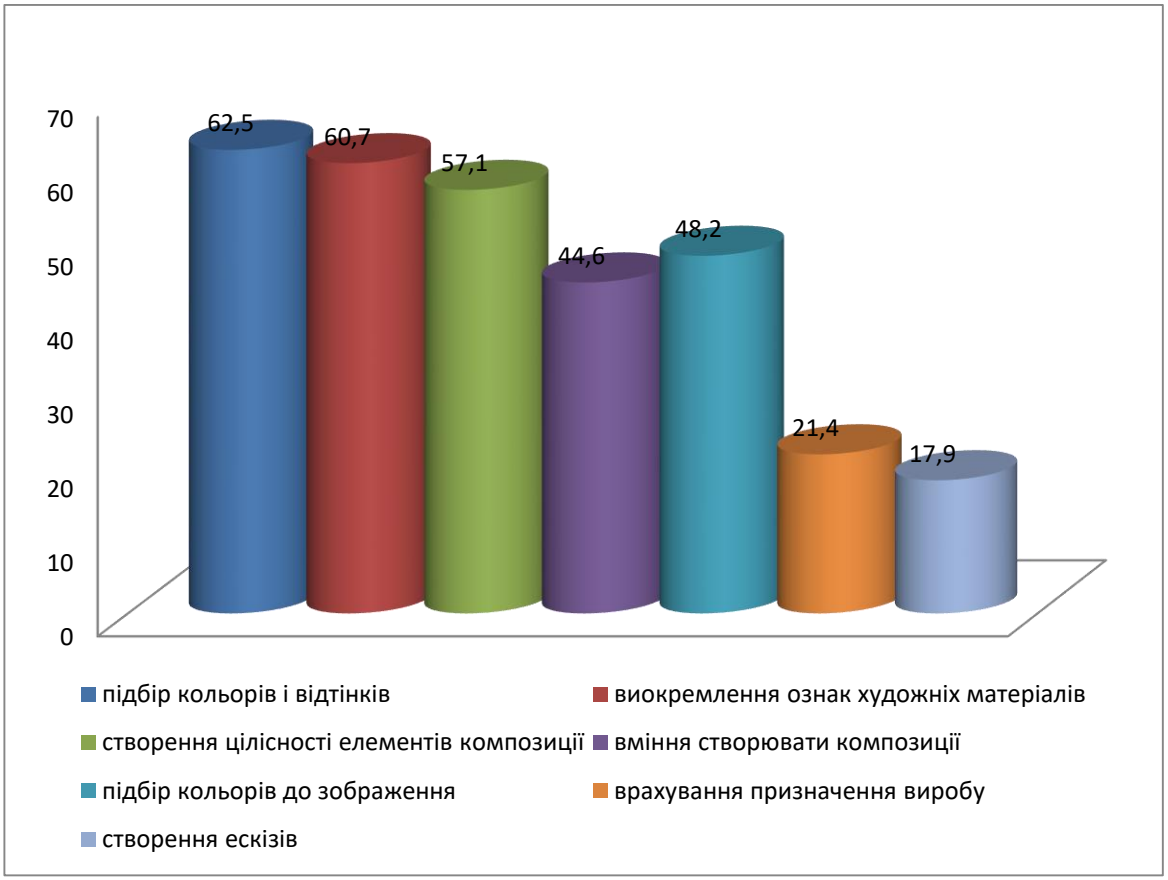

Рис. 2.3. Результати виявлення художньо-естетичних умінь учнів на уроках образотворчого мистецтва

Отож, художньо-естетичними вміннями, які є необхідними у створенні та прикрашанні художніх творів виявляються у переважної більшості учнів

(62,5%) – уміння підібрати та поєднувати кольори та відтінки кольорів у композиціях, а 60,7% респондентів відзначаються вміннями у виокремленні властивостей і ознак художніх матеріалів творів, зважаючи на пропорції та призначення виробів, також 57,1% школярів мають вміння у створенні цілісності та стилю елементів композиції.

Учнями були названі вміння створювати композиції (44,6%), 48,2% опитаних вміють підібрати кольори та відтінки до конкретного зображення, 21,4% учнів враховують зв'язок між особливостями зображення та призначенням виробу, 17,9% опитаних можуть створювати ескізи при зображенні предметів, об'єктів дійсності.

Відповідно, думки більшості учнів демонструють правильне розуміння та усвідомлення своїх здібностей, прояв цікавості, інтересів до образотворчого мистецтва, його видів і жанрів, захопленість творами, володіння художньо-естетичними вміннями у виконанні образотворчих завдань. Також, все ж є школярі з проявом недостатньої уваги до процесу сприймання художніх творів і реалізації сприйнятого у практичній діяльності з використанням образотворчих технік і матеріалів.

Крім того, у дослідженні сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів важливим було виявлення прояву ними емоцій і почуттів, що забезпечувалося методом педагогічного спостереження за художньо-естетичним сприйманням дітей художніх творів і дійсності на уроках образотворчого мистецтва, екскурсіях на природу, в художні музеї, виставкові зали тощо.

Завдяки використанню методу спостереження ми узагальнили відомості про стан прояву емоцій молодших школярів під час сприймання та усвідомлення творів образотворчого мистецтва, захоплення красою навколишнього світу, активності у висловлюваннях своїх вражень і почуттів, демонстрування художніх образів невербальними засобами, показ своїх емоцій і почуттів різними способами, прояв сприймання у зацікавленості чи байдужості.

Результати рівнів прояву емоцій під час художньо-естетичного сприймання творів образотворчого мистецтва, об’єктів навколишньої дійсності молодшими школярами подано в діаграмі 2.4.

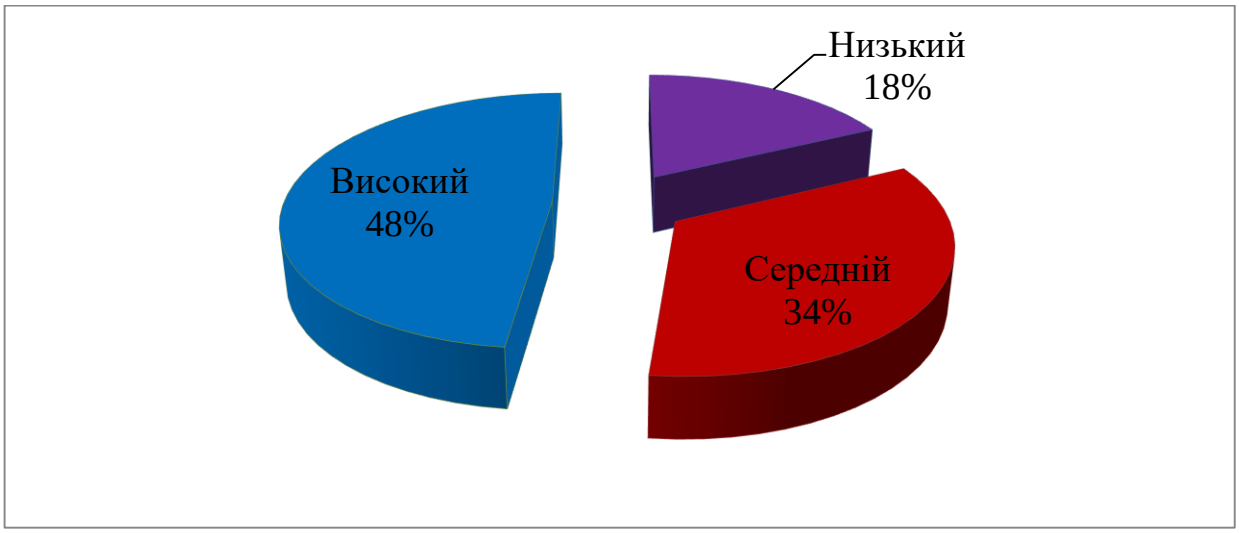

Рис. 2.4. Дослідження рівнів прояву емоцій у процесі художньо-естетичного сприймання молодшими школярами

Високий рівень спостерігаємо у більшості школярів (48,2%), які були активними у прояві емоцій, почуттів, з використанням невербальних засобів відтворювали художні образи, різними способами відтворювали свої ідеї, задуми, виявляли сміливість у демонструванні емоцій і почуттів, інтерес під час сприймання до об’єктів довкілля.

На середньому рівні прояву емоцій у процесі художньо-естетичного сприймання знаходяться 33,9% молодших школярів, оскільки ними проявилися тільки в окремих випадках цікавість та інтерес до предметів і об’єктів навколишнього світу, демонстрація деяких спроб створення художніх образів, висловлювання художньо-естетичних суджень від сприйнятого за зразком, стриманість у демонстрації своїх емоцій і почуттів у процесі сприймання.

Незначна кількість учнів (17,9%) мають низький рівень прояву емоцій у процесі художньо-естетичного сприймання, який відзначається байдужим відношенням до об’єктів і предметів під час сприймання, прослідковується

несміливість у прояві своїх емоцій, почуттів, не було цікавості художніми образами, не було висловлювань, думок, суджень про сприйняте довкілля, емоції та почуття були пасивними.

Педагогам під час дослідження було запропоновано обрати здібності у переліку, які, на їх думку, повинні бути розвинені на уроках образотворчого мистецтва з визначенням їх ступеня обов'язковості (див. Додаток Г).

Результати визначення вчителями здібностей у процесі вивчення образотворчого мистецтва ілюструє діаграма 2.5.

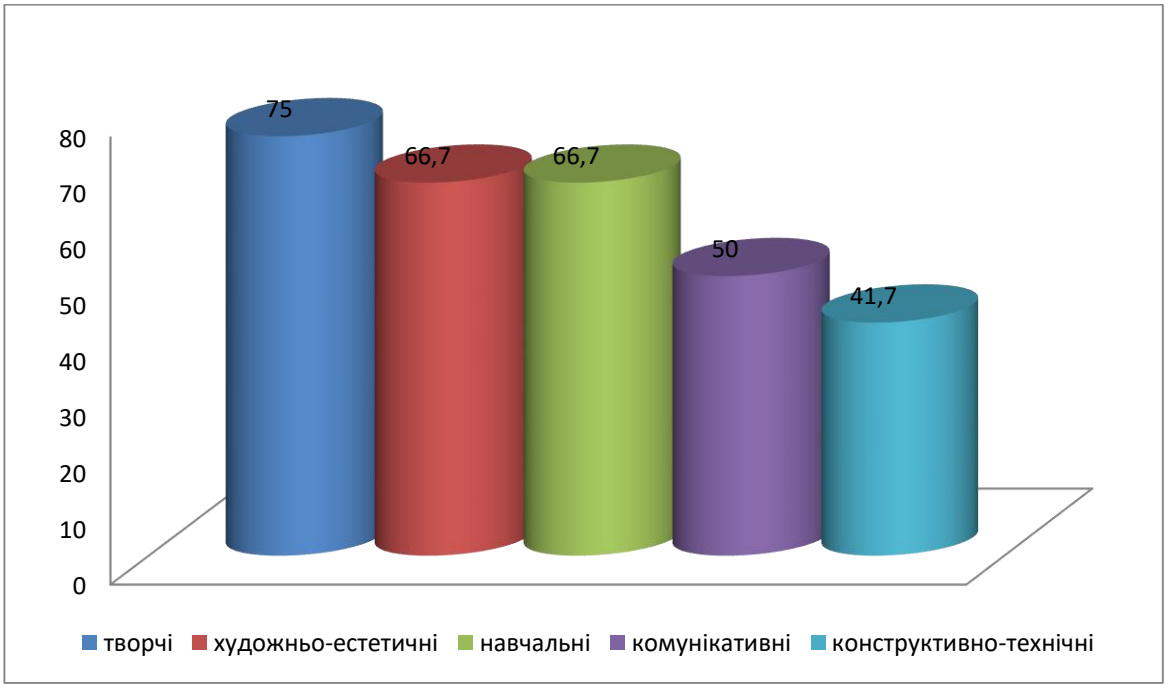

Рис 2.5. Дослідження визначення здібностей на уроках образотворчого мистецтва

Відповідно, на думку опитаних, серед обов'язкових здібностей при вивченні образотворчого мистецтва мають бути наявними творчі здібності (75%), художньо-естетичні (66,7%) і навчальні (66,7%), на яких наголосили більшість респондентів. Здібності, які потребують розвитку та вдосконалення зазначені комунікативні (50%) та конструктивно-технічні (41,7%).

При проведенні дослідження маємо можливість відзначити необхідним в освітньому процесі заохочення та стимулювання мотивів, інтересів, прагнень молодших школярів до вивчення різноманітних видів і засобів

виразності з образотворчого мистецтва, що призведе до захопленості творчою діяльністю художньо-практичного змісту, результатами роботи, якими є практичні композиції та вироби, бажання виготовляти оригінальні та естетично привабливі художні твори.

За результатами дослідження більшість учнів мають позитивно сформовані особистісні якості, спостерігаються у незначній кількості якості, які не характеризують дітей з позитивного боку, потрібними в таких випадках є самовиховання та самовдосконалення.

Таким чином, молодші школярі на уроках образотворчого мистецтва розкривають свої індивідуальні особливості, оригінальність і неповторність в різних видах роботи, тому вчителем має бути створена позитивна атмосфера, яка сприятиме процесам самовдосконалення та самореалізації.

2.2. Обґрунтування педагогічних умов формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва

Різноманітними засобами впливу на учнів початкових класів значна роль у формуванні духовності належить образотворчому мистецтву. Концепція художнього-естетичного виховання особистості відзначає, що метою художнього виховання підростаючого покоління є новий гуманістичний зміст.

Завдяки сприйманню художніх творів, у практичній художній діяльності формується особистісно-ціннісне відношення до образотворчого мистецтва, розвиваються художньо-образне мислення, загальні та спеціальні здібності, виховується потреба та спроможність до художньої та творчої самореалізації, самовдосконалення.

У процесі формування художньо-естетичної культури молодших школярів під час вивчення мистецької галузі значну роль відіграє оволодіння вміннями та навичками сприймати естетичне у навколишній дійсності.

Педагогічні умови розглядаються як фактори, які можуть забезпечити успішність у навчанні, виокремлюються загальні та спеціальні педагогічні умови, які мають взаємний зв’язок, єдність складових освітнього процесу.

Загальні умови характеризуються метою, змістом, дидактичними принципами, чіткою структурою, системою роботи, формами, методами та прийомами навчання, розвитком світоглядних ідей, творчих здібностей учнів, логічного мислення, створенням комфортного клімату в освітньому процесі та ін.

Спеціальними педагогічними умовами доцільно забезпечити навчальну діяльність у початкових класах, зокрема такими умовами як: єдності навчальних завдань і змісту, особливостями місцевості та освітнім процесом, його змістом, використанням різноманітних форм, методів і засобів навчання, створенням необхідного матеріального та технічного забезпечення навчальної діяльності, врахуванням інтересів, мотивації у навчанні, зацікавленості.

Аналіз літературних джерел, проведення констатувального дослідження, анкетування, опитування молодших школярів, спостереження за ними на уроках образотворчого мистецтва, дозволяють визначити педагогічні умови формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва:

– удосконалення навчально-методичного забезпечення вивчення мистецької освітньої галузі з використанням міжпредметних зв’язків;

– дотримання суб’єкт-суб’єктних взаємин та особистісно орієнтованого підходу в образотворчій діяльності;

– удосконалення практичних умінь і навичок художньо-естетичного сприйняття творів образотворчого мистецтва;

– виховання творчого відношення учнів до образотворчої діяльності.

Під час реалізації педагогічної умови щодо вдосконалення навчально-методичного забезпечення вивчення мистецької освітньої галузі з

використанням міжпредметних зв’язків забезпечення формування художньо-естетичної культури молодших школярів здійснюється за допомогою чіткої організації освітнього процесу при вивченні дисциплін мистецької освітньої галузі.

В освітньому процесі на уроках образотворчого мистецтва значущими елементами є мета та завдання, зміст навчання, необхідний для вивчення навчальний матеріал. У навчанні виокремлюється важливість чіткої організації опанування теоретичними знаннями та уміннями в практичній діяльності, проведення вчителем діагностики навчальних змін і особливостей, виявлення рівня оволодіння школярами матеріалу з образотворчого мистецтва, здатністю використовувати традиційні та нетрадиційні форми та методи навчання.

Навчання образотворчого мистецтва учнів початкової школи базується на виконанні таких завдань:

– усвідомлення та оволодіння необхідними знаннями та вміннями, практичними навичками на уроках образотворчого мистецтва;

– формування мотивів, прагнень і художньо-естетичного відношення учнів до вивчення образотворчого мистецтва, розвиток у них наочно-образного мислення;

– використовування в образотворчій діяльності різних традиційних і нетрадиційних художніх технік і матеріалів;

– виконання самоосвітньої діяльності з образотворчого мистецтва (О.Рудницька, 1998).

Успішне впровадження педагогічної умови удосконалення практичних умінь і навичок художньо-естетичного сприйняття творів образотворчого мистецтва базується на поєднанні усвідомленого сприймання молодшими школярами художніх творів, естетичних предметів, явищ і об’єктів навколишньої дійсності, що в результаті виокремиться в естетичні враження від сприйнятого.

Під час організації естетичного сприймання повинен відтворюватися зміст художніх творів у свідомості учнів, а важливий процес навчальної діяльності виокремлюється значною роллю у створенні художніх образів, внесення характерних ознак творів образотворчого мистецтва у власну життєдіяльність, здатність співставити сприйняте у творах з індивідуальним відображенням.

Вказані особливості реалізуються завдяки темам і змісту уроків образотворчого мистецтва, їхній логічній послідовності, систематичності, що дозволяє ґрунтовно змінювати сприймання молодших школярів і підвищення окремих рівнів художньо-естетичної культури під час зображення навколишнього світу.

Від початку навчання висловлювання та задуми учнів є поверховими, наявна відсутність конкретних знань про особливості художніх творів, їх значення. Тому, діти молодшого шкільного віку мають глибоко усвідомлювати зміст художньо-естетичного ставлення до предметної дійсності, зважати на її вагомість в освітньому процесі.

Зміст образотворчого мистецтва, доцільні методи та засоби навчання можуть відображати основу системи формування художньо-естетичної культури та практичної діяльності, передавати значущість надбань культури та суспільства з відтворенням в індивідуальних рисах прояву, потребах, поглядах, смаках і особистісних характеристиках.

Дотримання суб’єкт-суб’єктних взаємин між учителем і учнями та особистісно орієнтованого підходу в образотворчій діяльності є педагогічною умовою, яка реалізується під час формування особистості молодших школярів за таких особливостей:

– розвиток образотворчих знань, умінь і способів практичної діяльності;

– посилення художньо-естетичної та образотворчої спрямованості взаємодії між педагогом і учнями;

– врахування індивідуальних особливостей кожного учня та забезпечення особистісно-орієнтованого підходу;

– створення комфортних умов для здійснення образотворчої діяльності на уроках.

Відповідно, важливим є дотримування певних вимог:

– цікаві навчальні завдання пізнавального змісту, які сприятимуть активності, розвитку творчого мислення, спонукатимуть до нових задумів і способів їх втілення в діяльності;

– недоцільними є виконання навчальних завдань у вигляді змагань на швидкість;

– навчальні завдання для учнів мають сприяти здійсненню самоаналізу та самовдосконаленню.

Тому позиція педагога на уроках образотворчого мистецтва має забезпечувати підтримку школярів як суб'єктів навчальної діяльності. Застосування особистісно орієнтованого підходу сприяє емоційному налаштуванню на діяльність.

Визначити ефективність процесу навчання в особистісно-орієнтованому підході можна необхідними знаннями, оволодінням практичних умінь і навичок в образотворчій діяльності, зацікавленістю учнів у здобутті знань.

Сутність освітнього процесу на уроках образотворчого мистецтва побудованого на особистісно орієнтованій взаємодії між учителем і учнями, у системі основних форм навчання є найоптимальнішим, оскільки базується на врахуванні індивідуального підходу до молодших школярів, визначенні способів отримання образотворчих знань, практичних умінь і навичок, стимулюванні пізнавальної активності та формуванні художньо-естетичної культури.

За сутністю педагогічної умови виховання творчого відношення учнів до образотворчої діяльності необхідним є реалізація на уроках специфіки

різноманітних художніх стилів художників, ознайомлення з їхньою творчістю та спадщиною живописних, графічних творів, аналізу особливостей створення різновидових і різножанрових творів образотворчого мистецтва.

Ознайомлення та роботу над аналізом художніх творів на уроках образотворчого мистецтва потрібно здійснювати з опорою на характеристики: художньо-естетичного ступеня зображення, особливостей технічного створення репродукцій творів художників.

Основними засобами образотворчого мистецтва є вибір кольорів, штрихів, ліній, форми, об'єму та ін., які базуються на рівні застосування художньо-естетичних задумів через індивідуальний характер сприймання художніх творів. Продовження такого сприйняття може здійснюватися в екскурсіях до художніх музеїв і виставкових залах.

Під час ознайомлення з живописними, графічними, скульптурними художніми творами, витворами декоративно-прикладного мистецтва необхідними є формування вмінь і навичок їхнього цілеспрямованого сприймання, розвиток художньо-естетичного спостереження навколишньої дійсності.

Доцільно пропонувати молодшим школярам після екскурсій з милуванням краєвидами природи, відвідуванням музеїв, виставкових залів з цілеспрямованим сприйманням художніх творів написати свої враження у міні-творах, зображенні ескізів чи замальовок, з висловлюваннями думок про реальність у відтворенні навколишньої дійсності, художню майстерність авторів.

Серед завдань вчителя є навчання учнів сприйманню творів образотворчого мистецтва у структурі уроку з необхідністю приділення уваги вивченню та аналізу графічних, живописних, скульптурних художніх творів, виробів декоративно-прикладного мистецтва, ґрунтовному обговоренню їхніх ознак.

Здійснюючи аналіз художніх творів, потрібним є дотримання вимог у процесі сприймання. Серед основних вимог чітко організованого сприймання художніх творів на уроках образотворчого мистецтва виступають створення умов, при яких треба налаштуватися на ознайомлення з твором та відтворення його змісту.

Ефективність умов прослідковується у відтворюванні змістовного сприймання художніх творів, у можливості художника підібрати необхідний фон і розміщення елементів зображення, відповідні кольори, проявити характер у творчості, що впливає на вивчення та усвідомлення творів і виробів. Сприяють цьому організація та проведення виставок кращих композицій і виробів наприкінці уроків у шкільних кабінетах, у приміщеннях школи.

Під час сприймання учнями творів образотворчого мистецтва досить важливим є саме налаштування на сприйняття художнього твору. Виокремлюються особливості художньо-естетичного ставлення від побаченого на чуттєву сферу особистості, активізується індивідуальний досвід і цілеспрямований процес вивчення творів.

Складовими аналізу змісту художніх творів на уроках образотворчого мистецтва є оцінне ставлення та перетворення змісту сприйнятого з художнього твору. Учитель має сприяти налаштуванню учнів на сприймання, прояв емоцій в оцінюванні змісту твору, оскільки емоційно-почуттєве відношення базується на створенні певного художнього образу та задуму художника.

При створенні необхідних умов для прояву емоцій при споглядданні творів образотворчого мистецтва потрібно визначити засоби виразності, які використовуються відповідно до конкретного виду та жанру образотворчого мистецтва, творчого втілення при створенні зображення.

Аналіз творів образотворчого мистецтва передбачає виділення змісту твору, учні мають володіти теоретичними знаннями та художньо-

естетичними уявленнями, вміннями та навичками оцінної діяльності художніх творів, бути обізнаними у мові мистецтва.

Прагненню молодших школярів здобути високий рівень художньо-естетичної культури, втілити нові задуми та ідеї, допоможе тісна взаємодія учнів з художніми творами, які сприяють сприйманню художніх надбань від ознайомлення з ними до продуктивного їх вивчення та усвідомленості значущості володіння виразними засобами у творах образотворчого мистецтва (В.Кардашов, 2007).

Теми уроків образотворчого мистецтва, які сприяють ознайомленню з графічними, живописними, скульптурними творами, різними техніками та матеріалами їх виконання, допомагають в оволодінні емоційним досвідом під час сприймання, розвивають наочно-образне мислення з елементами асоціативно-образного при здійсненні аналізу художніх творів через прояв переживань, захоплень, обмін ідеями, думками, обговорення змісту побаченого.

Важливим є усвідомлення учнями змісту художніх творів на уроках образотворчого мистецтва, розуміння задумів, почуттів, переживань авторів, які мають прояв у змісті творів образотворчого мистецтва та різних перетвореннях. В уявленнях школярів різні види та жанри образотворчого мистецтва втілюються у конкретні художні образи.

Кожен твір образотворчого мистецтва розкриває оригінальність і особистість художника, його задуми, потреби та внутрішні переживання, і безпосередньо має вплив на активність молодших школярів з проявом відповідних емоцій і почуттєвих реакцій.

Зміст практичної діяльності на уроках образотворчого мистецтва сприяє усвідомленню сутності, змісту, цілісності виконання навчальних завдань, у результаті успішної діяльності виступає художньо-естетичне сприймання учнями особливостей довкілля.

Потребує виокремлення в сучасних умовах навчання специфіки процесу інтеграції різних видів образотворчого мистецтва з певними

факторами їх сприйняття. Також систематична образотворча діяльність допоможе в оволодінні дітьми художніми вміннями та навичками, здійснення розвитку уяви, коли учні усвідомлюють зміст художніх творів, що є вагомою умовою.

Розширити художньо-естетичного розуміння художніх творів допомагає поєднання їхніх характерних ознак, інтеграція різних видів образотворчого мистецтва. Доцільним є рефлексія художньо-естетичного сприйняття творів, тому що діти можуть глибше проникати у зміст образотворчого мистецтва, коли співставляють поняття з образотворчої грамоти, різноманітні властивості предметів і об'єктів дійсності, види та жанри образотворчого мистецтва, виявляють специфічні взаємні зв'язки між видами та жанрами.

Значну роль відіграє здатність використовувати різні засоби образотворчого мистецтва з цілеспрямованим впливом на емоційно-чуттєву сферу школярів під час формування їхніх уявлень про навколишній світ, цілісності явищ та об'єктів довкілля, оточуючі предмети. У цьому процесі використовуються аналіз і синтез при організації художньо-естетичного сприйняття учнями художніх творів (Л.Оршанський, 2010, с.25).

Здійснення інтеграції взаємозв'язків оточуючих предметів є вищим рівнем сприймання, а синтез здатний поєднувати в єдине ціле вивчення видів та жанрів образотворчого мистецтва, з опорою на особливості їхньої взаємодії. Використання синтезу в освітньому процесі повинно базуватися на міцності розуміння змісту при опануванні образотворчого матеріалу на уроках, розвитку практичних умінь і навичок практичної діяльності.

Вагомим є вияв психічних процесів, складових частин, властивостей і особистісних рис учнів у поєднанні емоцій та усвідомлення сприйнятого, що базується на цілісності аналізу та синтезу видів і жанрів образотворчого мистецтва із застосуванням чуттєвої сфери.

Специфічною є діяльність вчителя на уроках образотворчого мистецтва в ефективній організації процесу сприймання художніх творів з цілісним

використанням словесного опису, мовлення та демонструванням живописних, графічних, скульптурних творів, виробів декоративно-прикладного мистецтва, визначних пам’яток архітектури та ін.

У процесі сприймання молодшими школярами образотворчих творів різних видів, жанрів і тем, ними усвідомлюється та перевтілюється побачене у спроможність прослідкувати за динамікою образотворчої мови, зміною, насиченістю кольорів і їх відтінків в художніх творах. Власні задуми та ставлення доцільно втілювати учням у замальовках, літературних творах, ескізах, словесних виразах тощо (С.Коновець, 2014).

Таким чином, використання ефективних педагогічних умов сприятиме успішній організації та реалізації освітнього процесу учнів початкових класів під час формування їхньої художньо-естетичної культури на уроках образотворчого мистецтва.

2.3. Методичний інструментарій формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва

Процес реалізації практичної діяльності молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва має тісний зв’язок із застосуванням традиційних і особистісно орієнтованих методів навчання в освітньому. Під час реалізації формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва важливими є традиційні та нетрадиційні техніки в образотворчій діяльності, що є основою розвитку знань і практичних умінь.

Учні можуть активно включатися в практичну діяльність та здійснювати самодіяльність при вивченні образотворчого мистецтва в таких умовах початкових класів, коли доцільно застосувати такі форми в організації навчання:

– уроки з образотворчого мистецтва, які є основною формою організації освітнього процесу з образотворчого мистецтва, у змісті яких

опанування навчального матеріалу базується на сучасних художніх техніках і матеріалах практичної діяльності;

– факультативи з додаткового поглибленого вивчення образотворчого мистецтва із застосуванням дидактичних ігор, участі у проєктах, різних ігрових ситуаціях, які допоможуть розвитку та вдосконаленню художньо-естетичних знань і практичних умінь створення композицій різних видів і жанрів образотворчого мистецтва;

– виховні заняття, різноманітні виховні заходи образотворчого змісту у позакласній діяльності, під час яких виокремлюються особливості художньо-естетичного середовища, участь у різноманітних конкурсах, святах, фестивалях тощо, оволодіння різними художніми традиційними та нетрадиційними техніками та матеріалами;

– майстер-класи, елементи тренінгів, нетрадиційних форм навчання, дискусій з образотворчого мистецтва та художньої освіти молодших школярів, ознайомлення зі специфікою образотворчої діяльності, оволодіння творчими вміннями та навичками зображення навколишньої дійсності;

– елементи пошукової та дослідницької діяльності, участь у проектній діяльності під час взаємодії педагогів і учнів з метою спільної корисної навчальної діяльності;

– використання в сучасних умовах дистанційного навчання, що поєднує освітню та самостійну форми діяльності молодших школярів, які можуть поєднувати виконання навчальних завдань передбачених темою уроку із здійсненням перевірки самостійно отриманих знань, практичних умінь за допомогою мережевих технологій (Ю.Малежик, 2011, с.39).

Важливими є методи формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва, вміння у цілісному усвідомленні емоційності та естетичності художніх творів, зокрема метод порівняння, з використанням якого глибше розкривається сутність

образотворчого мистецтва, відбувається розвиток почуттів і спроможність їх виявляти.

Використання методу порівняння є доцільним при ознайомленні з творами одного з видів і жанрів образотворчого мистецтва, під час зіставлення конкретних рис і ознак певного виду і жанру, що поєднує усвідомлення особливостей при висловленні ставлення до художніх творів на уроках образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтв, зокрема музичним, хореографічним, театральним тощо. Тому, у зображенні навколишньої дійсності вагомими є знання з образотворчого мистецтва.

Значущою особливістю в діяльності вчителя початкових класів є формування особистості молодших школярів. Відповідно, виокремлюватися мають прагнення педагога в оволодінні учнями загальною культурою, насиченість нею їхніх задумів і переживань, активності в образотворчій діяльності, результатах їхньої творчості, коли готові композиції та вироби мають художньо-естетичне значення в навчальній діяльності, збагачують індивідуальний рівень культури дітей.

У цьому аспекті потрібно здійснити ознайомлення школярів із надбаннями культури суспільства, що поєднують матеріальні речі та духовний стан особистості. Тому від вчителя залежить чіткість і доступність в реалізації навчальних завдань на уроках образотворчого мистецтва.

Прояви художньо-естетичної культури молодших школярів у своїй сутності мають систему знань, уявлень про художньо-естетичну діяльність особистості, з поглибленим розвитком в учнів умінь сприймання та усвідомлення змісту художніх творів на уроках образотворчого мистецтва, зрозумілі висловлювання власних суджень з побаченого у творах, удосконалення свого світогляду та художніх вражень.

Відношення до художніх творів стосується особистісного та ціннісного рівнів, урізноманітнюються потреби, можливості, задуми в художній самоосвіті та самовдосконаленні під час створення художніх образів з художнього та естетичного боку.

Художньо-естетична культура молодших школярів базується на знаннях і практичних уміннях, які застосовуються в образотворчій діяльності за допомогою творчих завдань, образотворчих вправ, що обумовлюються певними рисами та ознаками художнього досвіду учнів і відзначається їхньою активністю у взаємодії в освітньому процесі.

У категорії художньо-естетичної культури знаходяться вагомі ознаки, які узагальнюють результати навчання з естетичного сприймання та художнього виховання в образотворчій діяльності. Основою художньо-естетичної культури є здатність учнів початкових класів до використання естетичних ідей, поглядів, знань і вмінь до самостійної творчої діяльності з опорою на художньо-естетичні цінності краси у суспільстві.

У формуванні художньо-естетичної культури молодших школярів вчитель вирішує різноманітні навчальні завдання, якщо особисто володіє художньо-естетичною культурою. Відповідно, у педагогічній діяльності педагог може організувати для учнів сприятливе художньо-естетичне середовище, удосконалювати власні вміння.

Життєдіяльність сприяє налагодженню взаємин з оточенням, в основі яких здатність створювати художні образи, прагнути до цього бути зацікавленим. Необхідним також є створення матеріальних умов естетичного змісту з поєднанням народних традицій, втіленням національних ідей.

Художньо-естетична культура є необхідною у процесі вирішення простих і складних навчальних завдань, які виникають у діяльності, при певних подіях і ситуаціях. Сутність художньо-естетичної культури складається з багатьох показників, має багато пізнавальних і розумових процесів, практичних умінь, особистісних якостей, які поєднуються з призначенням у суспільстві, освітнім процесом, характеризується об’єднанням сукупності дій і способів діяльності.

Образотворчі знання і художньо-естетичний досвід молодшими школярами отримуються у процесі залучення їх у практичну діяльність на уроках образотворчого мистецтва. У навчанні мають переважати творчі

завдання, проблемні ситуації, практичні вправи, у результаті яких вирішуються опанування художнього матеріалу, оволодіння різноманітними художніми техніками та матеріалами.

Досить важливими у формуванні художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва, компонентів художньо-естетичної культури є навчальні завдання теоретичного та практичного образотворчого змісту.

Важливими складовими мотиваційного компонента сформованості художньо-естетичної культури учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва є прояв зацікавленості в естетичності створення художниками творів образотворчого мистецтва, прагнення до їх виокремлення у процесі сприймання. Потреба включення в освітній процес художньо-пізнавальних завдань сприяє розумінню та перевтіленню учнями в художні образи навколишньої дійсності, оточуючих предметів, явищ і об’єктів природи.

Молодшим школярами завжди цікаві екскурсії до виставкових залів, художніх музеїв творів образотворчого та декоративного-прикладного мистецтва, у них домінує прояв бажання та захоплення під час відвідування музейних і виставкових залів для сприймання та ознайомлення з творами майстрів різних видів і жанрів образотворчого мистецтва, їхнього художнього стилю (Н.Миропольська, 2002).

Прояв потреб молодших школярів, які є складовими мотиваційного компонента, відзначається художнім пошуком і набувають ефективності з удосконаленням власної діяльності художньо-естетичного змісту. Важливим завданням у досягненні поставленої мети є використання нетрадиційних прийомів, творчих вправ.

Так, зміст творчої вправи «Художники та експерти» у розташуванні учнів у два кола з однаковою кількістю, діти у зовнішньому колі демонструють практичні роботи з образотворчого мистецтва іншому колу.

Школярі внутрішнього кола є експертами та оцінюють композиції за параметрами акуратності у виконанні роботи, рівня оволодіння художніми техніками та матеріалами у створенні зображення, неповторності задуму композиції, цілісності зображення, творчого підходу, значущість роботи, глибини втілення задуму, єдності художнього створення, унікальності композиції, зовнішніх естетичних ознак малюнків, доцільності застосування виразних засобів образотворчого мистецтва. За визначений час учні з внутрішнього кола оцінюють композиції, а ті, хто демонструє роботи, слухають висловлювання експертів.

За вказівкою вчителя учні обмінюються ролями у колах, і ті, хто був експертами демонструють власні практичні роботи тим, були художниками. Відповідно, відбувається перехресне оцінювання та коментування учасниками один одного.

Наприкінці творчої вправи школярі у внутрішньому колі оцінюють усі роботи, а учасники зовнішнього кола сприймають оцінки та пояснення своїх робіт, пропонується виробити систему самовдосконалення та усунення наявних недоліків, працювати злагоджено та творчо.

У формуванні пізнавального компонента художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва значну роль відіграють навчальні завдання пізнавального змісту. Зокрема, навчальні завдання, в яких здобуваються учнями нові знання, поняття, злагоджена робота з ознайомлення з термінами, словниковими словами, задумами та міркуваннями.

При виконанні навчальних завдань молодшими школярами мають розумітися та вдосконалюватися художньо-естетичні почуття, які безпосередньо впливають на дитину при сприйманні твору образотворчого мистецтва, узагальнюватися матеріал з видів і жанрів образотворчого мистецтва, наголошуватися на особливостях створення художніх образів у практичній діяльності (О.Отич, 2003, с. 170).

Продуктивною діяльністю є створення учнями початкових класів листівок, буклетів, щоденників з творами різних видів і жанрів образотворчого мистецтва, їх специфічних ознак і рис відповідно регіону та місцевості створення. Під час вивчення тем про великодні свята молодшим школярам доцільно пропонувати створення практичних робіт і виробів різними художніми техніками та матеріалами, виокремлюючи детально характерні особливості святкувань у певному регіоні, підібрати декорування орнаментами, візерунками згідно народних традицій.

Специфікою виконання таких навчальних завдань є їхній зміст та опора на розуміння учнями засобів виразності образотворчого мистецтва кольору, форми, композиції, ліній, штрихів, простору тощо, у дітей повинні формуватися вміння аналізувати, оцінювати, порівнювати художні твори під час сприймання.

Також можна пропонувати учням навчальні завдання на уроках образотворчого мистецтва з усвідомленням певних властивостей, ознак, законів краси під час створення зображення певним кольором, виділення характерних рис, форми, пропорцій, встановлення взаємозв’язків між колоритом малюнка й естетичним задумом та ідеєю, емоційним станом і змістом образотворчого твору, матеріалами та техніками створення ознак композиції.

Підсилити виконання подібних завдань можна із залученням молодших школярів до ознайомлення з цікавою інформацією про особистості видатних художників, стиль їхньої діяльності та цінність образотворчого мистецтва в їхньому самовизначенні та самореалізації. Вагому роль відіграє здатність до виокремлення своїх естетичних вражень під час сприймання художніх творів і зображенні майстрами художніх образів в роботах.

Важливими є творчі завдання, які підвищують самостійність учнів в отриманні нових знань, фактичного матеріалу під час встановлення взаємозв’язків, базуються на систематизації навчальної інформації, ідей і задумів з опорою на принципи, закони створення композицій, ознак

предметів і об’єктів навколишньої дійсності. У змісті таких навчальних завдань доцільним є здатність підібрати додаткову наочність з різними зображеннями художніх і культурних надбань суспільства, виокремити та узагальнити характерні риси та ознаки, за допомогою яких створюватиметься орнамент, колорит у практичній роботі.

Формування діяльнісного компонента художньо-естетичної культури молодших школярів здійснюється під час виконання досить різних за складністю навчальних завдань:

– творчі завдання з втіленням практичної діяльності оволодіння традиційними та нетрадиційними художніми матеріалами та техніками на уроках;

– навчальні завдання з формування практичних умінь створювати художні образи у творчих задумах, формах, фактурах, різноманітних художніх матеріалах, кольорах, пропорціях та ін.

Запропоновані навчальні завдання та вправи для формування діяльнісного компонента художньо-естетичної культури учнів початкових класів виконуються згідно вимог з втіленням їх у практичній діяльності творчими роботами. Готові практичні роботи можуть бути використані у прикрашанні та експонуванні на виставках найкращих робіт у закладі освіти, що вплине на творчість у самостійному створенні художнього образу та задоволення від створення власних задумів засобами образотворчого мистецтва.

Такими практичними композиціями є колективні роботи до новорічно-різдвяних і великодніх свят, ними прикрашають шкільні кабінети до свят, конкурсів, творчих подій, зустрічей, фестивалів та ін., в яких беруть участь діти.

За сприянням вчителя у розумінні ним творчого потенціалу молодших школярів їх систематично можна залучати до участі у масових заходах школи, що стимулюватиме прояв оригінальності, індивідуальності, самореалізації у процесі художньо-естетичної та творчої діяльності.

Серед застосування нетрадиційних методів навчання цікавим буде участь молодших школярів у проєктах художньо-естетичного змісту. Тематика та зміст проєктів можуть включати підбір матеріалів у вигляді мультимедійних презентацій, фотозображень, відеоматеріалів про життя та творчу діяльність одного з видатних художників світу.

Учнями пропонуються різноманітні ідеї та задуми реалізації проєкту через представлення життєпису художника, переліку та особливостей створення його картин, витворів образотворчого мистецтва, характеристика створення зображень різними матеріалами та техніками, відтворення унікальності кожного майстра.

Навчальними завданнями на уроках образотворчого мистецтва, які доцільно пропонувати при формуванні пізнавального та діяльнісного компонентів художньо-естетичної культури учнів початкових класів є такі:

– цікаві думки та міркування з перевтіленням у предмети та елементи композицій художніх творів, виставки картин художників;

– пошукова діяльність з аналізом думок, суджень, ідей різних майстрів про роль творів образотворчого мистецтва, своєчасне з’ясування наявних недоліків у роботах, їх усунення;

– систематизація навчальної інформації образотворчого змісту, яка базується на культурних, світоглядних, естетичних складових формування художньо-естетичної культури, вплив на особистісний розвиток та реалізацію учнів у практичній творчій діяльності.

На уроках образотворчого мистецтва є потреба в особливому виокремленні формування в учнів вольових якостей у досягненні поставленої мети, виховання працездатності, вміння долати перешкоди та творчі проблеми, досягти результату навчальної спрямованості, здійснювати детальний аналіз зображення, який завершується втіленням задумів і творчих ідей, застосування навичок творчого розвитку дітей, їхнього творчого ставлення та виявлення індивідуальних рис.

Художньо-естетична культура молодших школярів формується, коли використовується цікавий прийом роботи, яким є портфоліо навчальних досягнень учнів. Портфоліо діти можуть наповнити власним змістом художньо-естетичних і творчих здобутків, виокремити виразні засоби у процесі здобуття практичних результатів діяльності.

Цілісність індивідуального прояву художньо-естетичної культури учнів забезпечується в чіткій організація та проведенні уроків з образотворчого мистецтва, виховних занять, участь у виховних заходах, святах, конкурсах у позанавчальний час, під час яких школярі опановують практичні вміння та отримують результати образотворчої діяльності.

Продуктивність діяльності школярів з виконання творчих завдань підсилюється із застосуванням інформаційних мережевих технологій, з пошуку пізнавальної інформації образотворчого змісту, відзначення ролі видатних художників в різних видах і жанрах образотворчого мистецтва, здійснення аналізу власних творчих робіт, знаходження варіантів удосконалити свою практичну діяльність.

Створення портфоліо навчальних досягнень учнів сприяє досягненню завдань формування мотиваційного та пізнавального компонентів художньо-естетичної культури. Молодшим школярам пропонуються навчальні завдання, що спрямовуються на сприймання творів образотворчого мистецтва, задумів і прагнень автора, порівняння художніх творів за спільними ознаками.

У результаті вирішення навчальних завдань образотворчого змісту в учнів утворюється здатність до поетапної рефлексії діяльності художників, а при досягненні художньо-естетичної мети застосувати рефлексивний аналіз художніх робіт.

Під час вивчення образотворчого мистецтва доцільними прийоми роботи з учнями початкових класів, які є змістовними за сутність, з участю у творчих проєктах, підбір цікавої інформації з тематики про свої творчі здобутки в образотворчості, знаходження яскравих вражень, їх втілення у

роботах, здобуття естетичного досвіду, власна реалізація в майбутній практичній діяльності та ін.

Важливими є створення молодшими школярами творчих ескізів, замальовок з відтворенням навколишньої дійсності, природи, оточуючого середовища, вміння проявити оцінне ставлення до результатів своєї діяльності та робіт однолітків з виокремленням характерних ознак художніх образів і засобів образотворчого мистецтва.

Серед передумов формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів виокремлюється можливість до наочно-образного та елементів асоціативно відтворення дійсності. Сприятимуть вказаному виконання на уроках образотворчого мистецтва творчих вправ і завдань, зокрема порівняння себе з казковим персонажем, імпровізація, самоаналіз своєї роботи та ін. Завданням для учнів є відображення власного емоційного стану у вигляді малюнків, ескізів, виробів, що формує співпереживання у школярів та обумовлює сприятливі умови для творчості та самореалізації в практичній діяльності.

Серед ефективних умов використання методів, прийомів, форм, засобів, навчальних завдань, які сприятимуть у формуванні компонентів художньо-естетичної культури молодших школярів виокремлюються завдання навчального змісту, відповідно до потреб, запитів учнів для втілення їхніх ідей і прагнень в образотворчій діяльності, виділення навчальних творчих завдань відбувається з опорою на художньо-естетичну природу їх вирішення.

Також, навчальні завдання мають бути цілісними, що надає можливість вирішити з них окремі, базуючись на художньо-естетичних особливостях і ознаках явищ навколишньої дійсності, потрібно чітко витримувати структуру завдання образотворчого змісту, яка містить визначені умови, їх ґрунтовний аналіз, мету та її реалізацію.

Таким чином, важливими в освітньому процесі уроків образотворчого мистецтва є планування змістової частини практичної діяльності, розподіл

змісту поетапно щодо вирішення навчальних завдань, подолання труднощів під час виконання певних запланованих дій. Значущим є можливість порівняти отриманий результат з очікуваним та здійснення аналізу досягнення поставленої мети, вміння вчителем організувати, перевірити, проаналізувати, тактовно проконтролювати, надати оцінку та прокоментувати практичну діяльність учнів.

Висновки до другого розділу

Вагоме місце серед навчальних дисциплін у початковій школі займають дисципліни мистецької освітньої галузі, які базуються на сукупності образотворчого мистецтва, знань про нього, практичних умінь і навичок художньої творчості.

У педагогіці художнім вихованням називають сутність художньо-естетичного розвитку особистості на уроках образотворчого мистецтва різноманітними засобами. Увага звертається безпосередньо на ознайомлення з творами образотворчого мистецтва, що вимагає формування вмінь і навичок усвідомлено сприймати прекрасне в довкіллі. Окрім сприйняття творів образотворчого мистецтва молодші школярі повинні мати певний обсяг знань образотворчої грамоти. Відповідно, збагачуючись безпосередніми художніми та естетичними враженнями, знаннями законів образотворчого мистецтва, творчістю художників різних видів, відбувається розширення емоційності сприймання, яке поглиблюється, підсилюється, а сприймання стає більш усвідомленим.

Формування художнього смаку сприяє заохочуванню учнів до художньо-естетичної діяльності, яка містить певні результати діяльності та на уроках дозволяє створювати доступні компоненти прекрасного у дійсності.

Існує потреба в забезпеченні безпосереднього ознайомлення молодших школярів з відомими творами образотворчого мистецтва різних видів і

жанрів, навчанні усвідомлювати мову майстрів, цілісному поєднанні змісту та форми вивчення матеріалу, вихованню художньо-естетичного відношення до творів образотворчого мистецтва.

Тісний взаємний зв'язок образотворчого мистецтва з життєдіяльністю сприяє реалізації в практичних завданнях: «Силуети міста Чернівці», «Веселий фонтан», «Дерево життя», «Малювання хмар в сонячну або дощову погоду», «Краса народного мистецтва» та ін.

У сучасних реаліях в освітньому процесі початкових класів учитель має оволодіти вміннями та навичками застосовувати інноваційні технології навчання, використовувати цікаві форми, прийоми, ідеї, які сприятимуть організації пізнавальної діяльності учнів, мати нестандартні підходи у вирішенні різних проблем, у здійсненні дослідницької роботи, демонструвати якісне оволодіння навчальною діяльністю, у процесі якої відбувається становлення його як фахівця. Головним є професіоналізм педагога як активного та творчого суб'єкта освітнього процесу, який може поєднувати творчість і практичну діяльність.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши проблему дослідження, зробимо такі висновки:

1. Сутність художньої-естетичної культури особистості випливає з потужного впливу виховного процесу. Має характеристики носія певної системи цінностей як особистісних і соціальних, які становлять зміст виховання. Художньо-естетична культура є складовою освітнього процесу, безпосередньо спрямовується на формування можливостей сприйняти та інтерпретувати навколишню дійсність з урахуванням законів краси в різних сферах життєдіяльності, усвідомлення та оцінка прекрасного в довкіллі, мистецтві, творчості, суспільно-корисній праці, розвиток можливості прагнути до прекрасного, повною мірою сприймати та розуміти красу, оволодіти знаннями, системою художньо-естетичних уявлень, задумів, ідеалів, переконань, поглядів, які є основою естетичних цінностей особистості.

Уроки образотворчого мистецтва дозволяють втілювати всі особливості художньо-естетичного відношення особистості до оточуючого світу. Важливим засобом залучення молодших школярів до художньо-естетичної культури є навчання мистецької освітньої галузі. Серед завдань галузі є формування в учнів художнього мислення, творчої уяви, образотворчих здібностей, зорової пам’яті, просторових уявлень тощо.

У результаті від школярів необхідним є навчання основам образотворчої грамоти, розвиток умінь і навичок використовувати виразні засоби живопису, графіки, ліплення та декоративно-прикладного мистецтва. Основи реалістичного створення композицій і виробів учнями відтворюється через опанування таких художніх засобів виразності: кольору, ліній, штрихів, крапок, фактури матеріалу, пропорцій, світлотіні, форми, простору, ритму, побудови композиції.

2. Художня культура молодших школярів є найбільш повною та послідовною у прояві при опануванні навчальних дисциплін мистецької

освітньої галузі, а саме уроків образотворчого мистецтва. Образотворча діяльність учнів під час вивчення предметів мистецької освітньої галузі базується на різноманітних навчальних завданнях творчого змісту, використанні нетрадиційних художніх матеріалів і технік, застосуванні інформаційних технологій під час реалізації творчості молодших школярів, їхніх досягнень, створенні сприятливої доброзичливої атмосфери, об'єктивності у процесі оцінювання результатів образотворчої діяльності, взаємозв'язку урочної та позакласної роботи, організації виставок творчих робіт, конкурсів, свят, зустрічей, екскурсій, пошуково-дослідницька діяльність та ін., містить значущий вплив на формування художньо-естетичної культури особистості, розвиток художньої самосвідомості та самореалізації учнів початкових класів.

3. Результати констатувального експерименту демонструють, що учні початкових класів переважно мають прагнення до прояву художніх здібностей зі сформованим оцінним відношенням до навколишньої дійсності, явищ і предметів, наявним ставленням до довкілля і естетичним досвідом, проявом активної позиції в практичній діяльності.

Важливо виокремити цілеспрямованість у формуванні художньо-естетичної культури учнів початкових класів, високих художньо-естетичних і творчих здібностей. Допомогти цьому повинні насичені різноманітним художньо-естетичним змістом уроки образотворчого мистецтва, які сприятимуть формуванню художньо-естетичної культури.

4. Формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва відбувається під час створення оптимальних педагогічних умов:

– удосконалення навчально-методичного забезпечення вивчення мистецької освітньої галузі з використанням міжпредметних зв'язків;

– удосконалення практичних умінь і навичок художньо-естетичного сприйняття творів образотворчого мистецтва;

– дотримання суб’єкт-суб’єктних взаємин та особистісно орієнтованого підходу в образотворчій діяльності;

– виховання творчого відношення учнів до образотворчої діяльності.

Серед особливостей формування художньо-естетичної культури молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва найбільш результативними є: використання при вивченні мистецтва інноваційних педагогічних технологій, застосування мультимедійних технологій у навчанні, елементів пошуково-дослідницької діяльності, ігрових методів, що розширюють практичні аспекти формування художньо-естетичної культури учнів початкових класів.

Ефективність в освітньому процесі початкової школи творчої здатності школярів є одним з важливих завдань сучасної системи освіти. Творчість учнів має виявлятися та реалізовуватися з використанням різних методів, форм і прийомів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверянова, Н. (2001). Образотворче мистецтво: стан і проблеми вивчення. *Рідна школа, 1,* 53-54.

2. Андрущенко, І. (2005). Творча діяльність як основа формування естетичної культури особистості. *Рідна школа, 8,* 43-45.

3. Антонович, Є.А. (2001). Художні техніки в школі. К.: ІЗМН, 312.

4. Балл, Г.О. (1992). Про визначальні характеристики здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі. *Психологія.* К.: Дніпро. Вип. 32.

5. Бех, І. (1998). Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. К., 204.

6. Бичкова, Л. В. (1999). Формування базових знань з кольорознавства в учителів початкових класів: дис. ...канд. пед. наук. К., 216.

7. Богуш, А.М. (2006). Культурологічна парадигма в спадщині В.О.Сухомлинського. *Педагогіка і психологія, 3,* 5-12.

8. Борисенко, Н.А. (2015). Художня культура як необхідна складова професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Вип. 2. 80-83.

9. Васильєва, О., Поклад, І. (2002). Розвиток творчої особистості дитини в образотворчій діяльності. *Мистецтво та освіта, 2,* 42-43.

10. Волошина, Н.Й. (1996). З теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва. *Педагогіка і психологія, 3,* 9-18.

11. Гіптерс, З. (2001). Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. *Рідна школа, № 9,* 60–63.

12. Голінська, Т.М. (2007). Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв : монографія. Херсон: Айлант.

13. Гончаренко, С. У. (1997). Український педагогічний словник. К.: Либідь, 375.

14. Горобець, Н. (1999). Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами мистецтва. *Рідна школа, 11,* 46-49

15. Демченко, І. (2002). Творчий розвиток молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Рідна школа, 6,* 62-64.

16. Демченко, І. І. (2003). До питання розвитку художньої творчості учнів початкової школи. *Рідна школа, № 2,* 45–47.

17. Джола, Д.М. (1998). Теорія і методика естетичного виховання школярів. К.: Знання, 264.

18. Дмітрієва, І.П. (2001). Сприйняття та розуміння творів образотворчого мистецтва учнями допоміжної школи. Наукові записки. Кіровоград. Вип. 32. 40-43.

19. Зеленська, Н. О. (2014). Естетична й художня культура – найважливіші складові формування творчої особистості. Вісник Житомирського державного університету. Вип. 2. 74–78.

20. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: моногр. (2006). Ред.: В.О. Моляко, О.Л. Музика. Житомир: Рута, 320.

21. Зязюн, І. А. (1997). Краса педагогічної дії: навч. посібник . К.: Україно-Фінський інститут менеджменту і бізнесу, 302.

22. Зязюн, І. А. (2013). Учитель мистецьких дисциплін у дискурсі педагогічної майстерності: монографія. Бердянськ, 334.

23. Калашник, Н.Г. (2004). Густосологія: Теорія і практика формування естетичних смаків. Запоріжжя, 267.

24. Кардашов, В. М. (2007). Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва: навч. посібник. К.: Слово, 296.

25. Клименко, В. (2003). Умови творчого розвитку особистості. *Завуч, 33*, 11-14.

26. Колесник, О. (1997). Втілюючи програму естетичного виховання. *Рідна школа, 6,* 67-68.

27. Колесніков, П.М. (2004). Естетика: навчальний посібник. К.: Інтер, 208.

28. Коновець, С. В. (2000). Образотворче мистецтво в початковій школі: метод. посіб. К.: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 80.

29. Коновець, С. (1999). Образотворче мистецтво як засіб активізації дитячої творчості. *Мистецтво і освіта, 3,* 15-18.

30. Коновець, С. (2014). Естетична культура майбутнього вчителя образотворчого мистецтва як потреба сучасної школи. К.: Ін-т обдарованої дитини. 382.

31. Конопко, О. (2000). Перші кроки до мистецтва. *Початкова школа, №3,* 25–28.

32. Костюк, Г.С. (1989). Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К., 489.

33. Котляр, В. П. (2006). Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей. К.: Кондор, 200.

34. Кравченко, Л. (2011). Культуротворчий потенціал національної шкільної художньо-естетичної освіти. *Естетика і етика педагогічної дії.* Вип.2. 120–128.

35. Лозовий, В.О. (2005). Основи естетики. К.: Вища школа, 275.

36. Любарська, Л.М. (2000). Барви та фарби в образотворчій діяльності першокласників. *Початкова школа, 6,* 19-23.

37. Малежик, Ю. (2011). Проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання предмета образотворче мистецтво у початковій колі на сучасному етапі. *Проблеми підготовки сучасного вчителя, 1,* 36-42.

38. Масол, Л. М. (2006). Методика навчання мистецтва у початковій школі: пос. для вчителів у початковій школі. Х.: Ранок, 256.

39. Масол, Л. М. (2009). Підготовка вчителів до поліхудожнього виховання учнів. *Мистецтво та освіта, 2,* 4–7.

40. Мацкевич, М. (1998). Зайди у світ мистецтва: програма естетичного виховання. *Дошкільне виховання, 4,* 16-22.

41. Миропольська, Н.Є. (2002). Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика: монографія. К.: Парламентське видавництво, 204.

42. Мистецтво у розвитку особистості: монографія. (2006.) За ред. Н.Г.Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 224.

43. Михайлюк, Л. (2002). Про співвідношення культурного і художнього. *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Зб. наук. праць*. Львів: Світ, Вип. 5. 355–358.

44. Мотузенко, В. (1996). Виховна роль уроків образотворчого мистецтва. *Рідна школа, 10,* 51-54.

45. Орлов, В. Ф. (2001). Мистецтво і педагогічні технології. *Мистецтво та освіта, 1,* 11-12.

46. Оршанський, Л. (2010). Формування художньої культури особистості вчителя в контексті глобалізації. *Молодь і ринок, 6,* 22-26.

47. Основи викладання мистецьких дисциплін: навч. пос. (1998). За ред. О.П. Рудницької. К.: ІЗМН АПН України, 184.

48. Отич, О. (2003). Мистецька освіта як складова система неперервної професійної освіти. Професійна освіта: педагогіка і психологія. К., 170.

49. Падалка, Г. М. (2008). Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. К.: Освіта України, 274.

50. Рагозіна, В. (2001). Особистісно-зорієнтований підхід до діагностики розвитку учнів у процесі художньо-естетичного виховання. *Рідна школа, 1,* 50-53.

51. Савченко, О. Я. (1998). Розвивай свої здібності. Навчальний посібник для молодших школярів. К.: Освіта, 180.

52. Савчин, М. В., Василенко, Л. П. (2006). Вікова психологія: Навч. посіб. К.: Академвидав, 360.

53. Сирітка, Г. (2002). Виховання естетичних поглядів молодших школярів. *Початкова освіта, 13,* 8.

54. Стасюк, Н. А. (2009). Естетичне виховання молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Педагогічні науки, 5,* 23–31.

55. Стецько, Н. (2005). Розвиток художньої уяви на уроках образотворчого мистецтва. *Початкова школа, 1,* 16-19.

56. Сухомлинський, В. О. (1987). Школа і природа. Твори у 5 т. К. Т. 5. 549.

57. Томашевський, В. (2000). Проблема та умови організації творчої роботи на уроках образотворчого мистецтва. *Рідна школа, 9,* 66-67.

58. Троєльнікова, Л. О. (2009). Художньо-освітній простір як культуротворчий чинник розвитку українського суспільства у ХХ столітті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мистецтвознавства. К., 40.

59. Тюрменко, І. І. (2005). Культурологія: теорія та історія культури: навч. посіб.. К.: Центр навчальної літератури, 368

60. Українська художня культура. (1996). За ред. І. Ф. Ляшенка. К.

61. Фіцула, М.М. (2006). Педагогіка: навч. посіб. К.: Академвидав, 560.

62. Хомич, Л. (1998). Роль мистецтва у професійно-педагогічній підготовці вчителя. *Мистецтво і освіта*, 51.

63. Шпак, В.І. (1996). Взаємозв'язок загального й естетичного розвитку у вихованні учнів. *Початкова школа, 2,* 30-37.

64. Янковська, І.М. (2017). Мистецька освіта і естетичне виховання як складові художньої культури суб'єктів освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, *4*, 350-359.

65. Яновська, Н. (2005). Мистецтво навчання або навчання через мистецтво. *Початкова школа, 9,* 47-49.

66. Ярмаченко, М. Д. (2001). Педагогічний словник. К. : Педагогічна думка, 514.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для молодших школярів «Зацікавленість, прояв інтересу до образотворчого мистецтва та його видів»

Виокреміть, будь ласка, з переліку характеристики, які свідчать про зацікавленість і прояв інтересу до образотворчого мистецтва:

– Особисто займаюся певними видами образотворчого мистецтва.

– Захоплюся дизайном, прагну оточити себе оригінальними, красивими речами.

– Виготовляю вироби в одній чи кількох техніках образотворчого мистецтва.

– Маю певні знання з різних видів образотворчого мистецтва, але самостійно нічого не виготовляю.

– Виготовляю власні вироби за ескізами, схемами, зразками.

– Створюю ескізи, схеми виробів за бажанням.

– Не цікавлюся образотворчим мистецтвом та його видами зовсім.

Додаток Б

Тестові завдання для учнів початкових класів

«Піктограми»

Зобразіть перелічені поняття у вигляді піктограм.

Україна

Школа

Веселка

Ранок

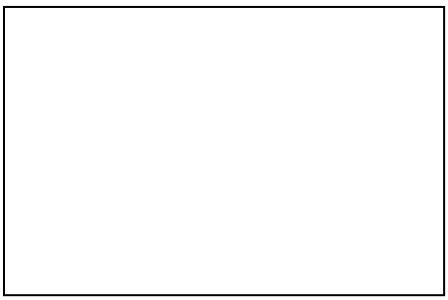
Дерево

Сніжинка

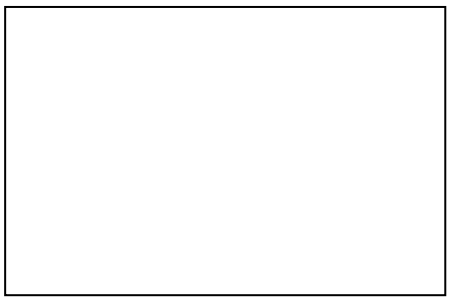
Свято святого Миколая

Вітер

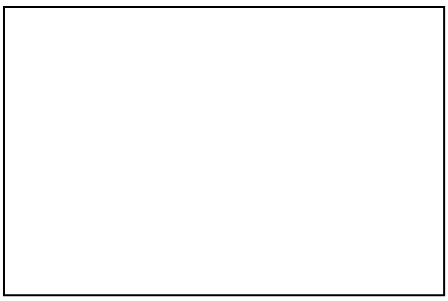
Друзі

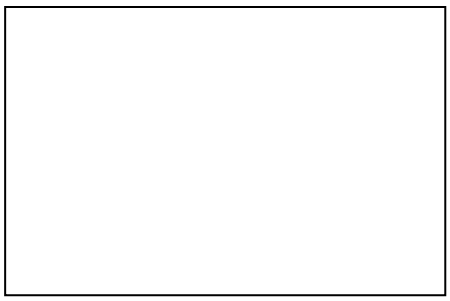
Великдень

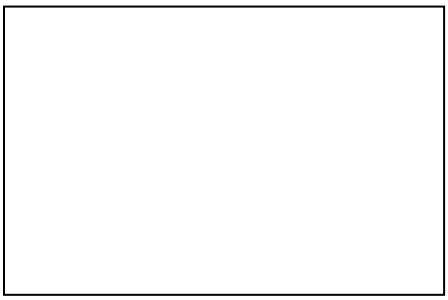
Осінь

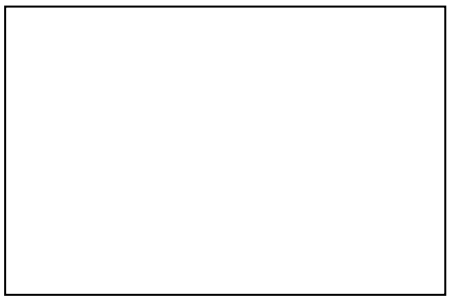
Дощ

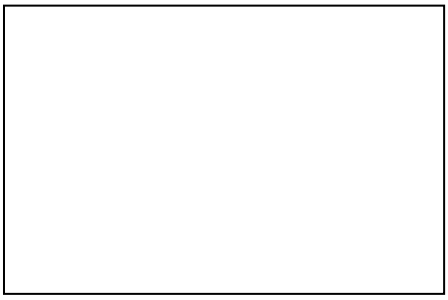
Хліб

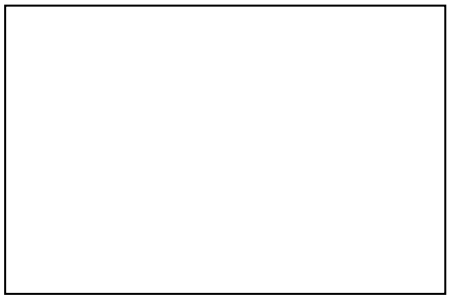
Зима

Квітка

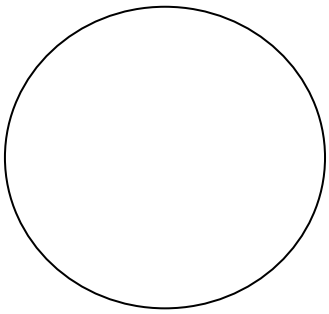

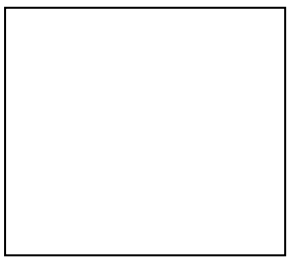
Щастя

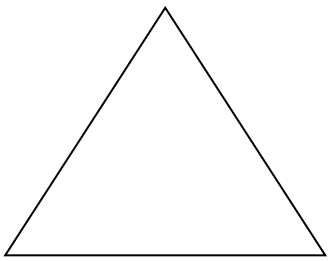

«Оживлення геометричних фігур»

Завдання: оживити геометричні фігури, домалювавши необхідні елементи кольоровими олівцями.

Додаток В

Анкета для молодших школярів «Художньо-естетичні вміння створювати різноманітні вироби з образотворчого мистецтва та художньо їх оформлювати»

Назвіть, будь ласка, з переліку характеристики створення різноманітних виробів з образотворчого мистецтва та художнього їх оформлення, які свідчать про володіння художньо-естетичними вміннями:

– Добираю і поєдную кольори та їх відтінки.

– Виокремлюю ознаки та властивості матеріалів і виробів в залежності від їх конструкції та призначення.

– Створюю єдине ціле і стиль усіх елементів виробу.

– Складаю композиції.

– Підбираю кольори та відтінки відповідно до конструкції виробу.

– Враховую зв’язок між призначенням і характером конструкції виробу.

– Створюю ескізи, конструкції об’єктів.

Додаток Г

Анкета для вчителів початкових класів «Визначення здібностей на уроках образотворчого мистецтва»

Оберіть, будь ласка, з переліку здібності, які є найважливішими при вивченні образотворчого мистецтва:

- творчі
- художньо-естетичні
- навчальні
- конструктивно-технічні
- комунікативні

Додаток Д

Плани-конспекти уроків з образотворчого мистецтва

Тема. Чарівні візерунки. Казкова квітка Петриківки.

Мета: ознайомити учнів з поняттям «петриківський розпис», з декоративним народним розписом, вчити учнів володіти такими мазками, як «гребінчик», «зернятко», «горішок» та «перехідний мазок»; розвивати навички та вміння дітей працювати в техніці петриківського розпису, точність рухів та окомір; виховувати почуття прекрасного, розуміння народного декоративного мистецтва та любов до національної художньої спадщини.

Обладнання: олівець, фарби, пензлик, склянка для води, мультимедійна презентація, кросворд, послідовність виконання композиції і готова композиція.

Тип уроку: комбінований.

Клас: 4

Хід уроку

1. Організація класу до уроку.

1.1. Створення сприятливого психологічного комфорту.

– Діти, для того щоб наш урок пройшов вдало, давайте розпочнемо його з теплої посмішки та гарного настрою. Посміхніться своєму сусідові за партою, посміхніться мені, самому собі.

1.2. Перевірка готовності до уроку.

– А тепер перевірте,чи приготували ви все необхідне для нашого уроку,тобто зошити для малювання, фарби, кисті для малювання, баночки для води.

2. Актуалізація опорних знань.

2.1. Вступна бесіда.

– А зараз пригадаємо, з яким видом мистецтва ми познайомилися на минулому уроці? (декоративно-прикладним мистецтвом)

– Назвіть, які види декоративно-прикладного мистецтва ви знаєте? (вишивка, декоративний розпис, писанкарство, витинанки, мереживо)

2.2. Створення проблемної ситуації. Розгадування кросворду.

– Щоб дізнатися що ми будемо сьогодні малювати, потрібно відгадати кросворд. А ключове слово в кросворді буде підказкою до теми нашого уроку.

1. На високому стеблі квітка з золотими пелюстками *(Соняшник)*

2. Назва квітки пов'язана з майстрами-чоботарями, які виготовляли особливо гарні святкові чобітки, що мали яскраво-червоні халявки та чорні гомілки. Як називаються ці чудові духмяні квіти? *(Чорнобривці)*

3. Ця рослина вічнозелена, супроводжує людину все життя. Має блакитні квіточки. Люди вважали, що ця квітка оберігала від всякої нечесті. Що це за квітка? *(Барвінок)*

4. Назва цієї квітки означає “зірка”. У тиху ніч у квітнику чути ледве вловимий шепіт то квіти розмовляють із зірками. Тому в народі їх ще називають зірками. Що це за квітка? *(Айстра)*

5. Високі квіти гордо визирають із-за тину. А кольори їхніх квіток мов зітканий різнобарвний килим. Як називаються ці прекрасні квіти? *(Мальви)*

– Давайте прочитаємо ключове слово. (Квітка)

– Сьогодні на уроці ми дізнаємося, як звичайна квітка, завдяки чарівному пензлю художника, перетворюється на чарівну, казкову.

2.3. Повідомлення теми і мети уроку.

– Отже, темою нашого уроку буде «Чарівні візерунки. Казкова квітка Петриківки».

3. Вивчення нового матеріалу.

3.1. Розповідь легенди вчителем.

– На минулому уроці ми вже говорили про декоративне мистецтво і згадували про петриківський розпис. Але чому ж його називають саме

петриківським, а не васильківським або володимирським? Про це ми дізнаємося сьогодні на уроці.

Давно колись в одному селі жили сумні люди і не було радості в їхньому житті. Аж якось завітала до них у гості дівчинка Оленка. Придивилась вона навкруги, взяла фарби і намалювала на стіні хати великий букет яскравих квітів. Схожі квіти, але меншого розміру, з'явилися навколо печі, біля вікон, над дверима. Різні відтінки червоних квітів яскраво виділялися на тлі зелених листочків і нерозквітлих пуп'янків. Де-не-де виднілися соковиті червоні плоди.

Потім Оленка взялася за скриню. На ній теж розквітли червоні квіти. Скриня стала виглядати багато, вишукано. Такі ж візерунки дівчинка написала на кухонних дощечках, на спинках стільців.

Коли сумні люди повернулися додому з ярмарку, то не впізнали спочатку своєї хати – її кути, віконниці, одвірки – усе тішило око казковими орнаментами. Тоді посміхнулися люди і вже ніколи не сумували. Багато хто в цьому селі запозичив цю ідею, та й собі почав розписувати помешкання. Це створювало чудовий настрій!

А навколо хат забуяли квітники, які підкрикували: ми багатіємо серцем і душею, спостерігаючи за красою рідного краю, в якому народилися й живемо. Село це називалося Петриківка. Тому й малюнки стали називати петриківськими. Ось так казково з'явився петриківський розпис.

3.2. Розповідь учителя.

Це село на Дніпропетровщині. Велике, славне село, яке зачаровує світ своїми мальвами і жоржинами, соняхами і рясною червоною калиною. Не тими, що на городі чи в саду, а мальованими – на дерев'яних тарелях, скриньках, вазах, колисках, столах, просто на папері.

Малюють петриківці темперними фарбами. Це фарби, які розведені на яєчному жовтку, молоці або ж вишневому клеї. Використовують для малювання на дереві. Це надає їм легкості, прозорості, підсилює інтенсивність кольору.

В основі петриківського розпису лежать прийоми вільного живописного малювання пензлем. Петриківські майстри в орнаменти розписів вплітають садові й польові квіти, колосся різних злаків, грона винограду, важкі кетяги калини. Їхня мета – втілити в одному образі красу усіх рослин.

Квітка в уявленні петриківців – це символ пишності природи, її розкішного цвітіння, щедрості плодів. Щоб наголосити на цьому, майстри вдаються до фантастичних перебільшень, творять свій, петриківський, світ краси.

Секрет своєрідності їхнього розпису багато в чому залежить від саморобних пензлів, якими користуються народні умільці. Тетяна Пата згадувала, що раніше вона малювала саморобними пензликами з котячої шерсті. Це всього кілька волосків; торкнувся ними легко паперу – і виходить дрібненький тоненький мазок. Ледве видно його. А покладеш кілька десятків мазків і вже красується квітка – ніжна, немов прозора.

Малювали ягоди калини за допомогою очеретинки, вмочували її у фарбу, а потім на папір. Виходили однакові ягоди. А ягоди суниць малювали просто пальцем.

3.3. Робота з додаткової наочністю. Перегляд зразків робіт майстрів петриківського розпису.

Т. Пата "Зозуля на калині"

До старшого покоління майстрів належить Тетяна Пата. Її твори надзвичайно життєрадісні, ніби пронизані гарячими сонячним промінням. Зверніть увагу: сильні контрастні сполучення кольорів не порушують загальної цілісності композиції. Це різні відтінки червоного, синього і жовто-зеленого. У кетягах нічого не загубилося, всі елементи врівноважені.

З такою спостережливістю і любов'ю художниця відтворила найхарактерніші риси кожної гілочки, кожної лугової травинки. При цьому Тетяна Пата зберегла принцип стилізації елементів у декоративній композиції.

Марія Кравець "Степове літо"

Такі види композицій використовували в настінному розписі як компоненти декору. Характерна особливість традиційної композиції Петриківки – розташування в центрі трьох великих квіток, а з боків відгалужуються менші за розміром квіточки і пуп'янки.

Валентина Дека "Квітучий край"

Пізніше такі композиції почали писати на папері – так було зручніше. Але й надалі кольорове рішення композиції тримається на трьох основних кольорах. Погляньте, як це виглядає у композиції Валентини Деки "Квітучий край".

– Який художній образ створила майстриня? (Диво-птаха серед квітів)

Сучасні майстри петриківського розпису, створюючи композиції, використовують багату палітру споріднених кольорів. Як і багато років тому так і нині всі декоративні композиції, створені у Петриківці, мають спільну основу – однакові елементи написання: зернятко, вусик, листок, горішок та багато інших. Ми навчимося писати найважливіші.

4. Вступний інструктаж. Демонстрація, пояснення виконання готової композиції.

4.1. Підготовчі вправи

“Зернятко” – це простий мазок, форма якого залежить від форми пензлика. Він має одним з основних елементів петриківського розпису.

Проводимо на папері вертикальну та горизонтальну лінії. Уздовж вертикальної лінії наносимо “зернятка” круглим пензлем, що при намочуванні збирається на кінчику в голочку. Для цього можна використати фарбу будь-якого кольору. Корпусом пензлика натискаємо так, щоб мазок мав форму краплі води. Повторюючи мазок багато разів, намагаємося наносити “зернятко” однакового розміру і на однаковій відстані. Ми не тільки навчимося правильно наносити такий мазок, а й потренуємо окомір і вправність своєї руки.

Так само наносимо “зернятка” уздовж горизонтальної прямої. Якщо наносити “зернятка” похило до проведеної кінчиком пензля прямої лінії, то можна отримати або колосок, або листок акації. Це залежатиме від напряму “зернятка”. Спробуємо і переконаємося.

“Криве зернятко”. Наступний елемент петриківського розпису “криве зернятко”. Набираємо фарбу на круглий пензлик і починаємо наносити мазок, як і звичайне “зерня”, але при натискуванні трохи повертаємо руку вправо чи вліво. Маємо викривлену півколом краплину. Пишемо “криві зернятка” попарно, назустріч одне – одному – отримаємо пуп’янок.

Якщо об’єднати чотири чи п’ять “кривих зернят”, можна отримати пелюстку великої квітки. Спробуймо себе і в цьому.

“Гребінчик”. Мазок, що починається з потовщення. Його роблять натиском пензля і закінчують тоненьким вусиком, який передають за допомогою легкого дотику кінчика пензля. Покладені кілька таких мазків нагадують гребінець.

“Горішок”. Складається з двох мазків, вигнутих півлунками й поставленими один проти одного. Заповнивши порожнє місце між півлунками гребінчиковим або двома-трьома зернятковими мазками, матимемо форму, подібну до лісового горіха.

“Перехідний мазок”. Накладається одним пензлем але двома фарбами. Спочатку пензель вмочують в одну фарбу (наприклад, у зелену), а потім у другу (наприклад, жовту). Такий мазок утворює витончені переходи від одного кольору до іншого.

4.2. Поетапне зображення вчителем композиції з поясненням.

– Простим олівцем намічаємо стебла і великі квіти-цибульки.

– Познач листя і маленькі квіти-розетки.

– Добери кольори. Розмалюй декоративні квіти.

– Доповни зображення дрібними декоративними елементами.

4.3. Фізкультхвилинка.

4.4. Практична робота учнів.

– Ми потренувалися наносити основні елементи розпису, а тепер спробуймо придумати і написати свою власну композицію “Казкова квітка Петриківки”.

– Зобразіть стебло, квітку, листя, пуп’янки, маленькі квіточки, травинки та вусики. Наносячи мазки, майстер обертає аркуш навколо своєї руки, а не навпаки! Так зручніше писати, а робота виходить охайнішою.

4.4.1. Індивідуальна допомога окремим учням.

– Якщо в когось виникнуть запитання - підніміть руку, я підійду.

4.5. Оцінювання, коментування, виставка найкращих робіт.

– Зараз 1 ряд підніміть свої роботи і покажіть 2, 3 ряду. А 2 ряд – 1. І 3 ряд – 1, 2. Поаплодуйте.

– А тепер ті, хто отримав сонечко – вийдіть до дошки з своїми малюнками. Ці діти молодці, дотримувались пропорцій при виконанні роботи, робота акуратна, всі мазки виконані правильно.

5. Підсумок уроку.

5.1. Підсумкова бесіда.

– Якою була тема нашого уроку?

– Що ми сьогодні вчились зображувати?

– На основі яких кольорів створюють традиційну композицію в петриківському розписі?

– Яких майстрів петриківського розпису ви запам’ятали?

– Квіти прикрашають наше життя. Тож нехай на Землі їх буде більше. І хай серед них будуть не тільки квіти, які ви намалювали, а і виростили самі. А вам бажаю багато сонця у житті, міцного здоров’я, великого щастя і отримувати квіти на всі свята.

Тема. Розмаїття кольорів. Малювання композиції «Осінь за вікном».

Мета: ознайомити учнів із поняттям та особливостями «глибини простору», навчати передавати на малюнку глибину простору, звернути увагу дітей на виражальні можливості кольору, удосконалювати вміння передавати настрій і стан зображуваного пейзажу; розвивати спостережливість, творчу уяву, зорову пам'ять; виховувати естетичне сприйняття навколишнього світу.

Обладнання. Наочність виготовлення поетапності зображення композиції, готова композиція, додаткова наочність, аудіозаписи осінніх мелодій, підручник, живописні матеріали та інструменти.

Тип уроку: комбінований

Клас: 3

Хід уроку

1. Організація класу до уроку.

1.1. Створення сприятливого психологічного комфорту.

- Діти, доброго дня! Сідайте, будь ласка. Я сподіваюся, що наш урок буде цікавим, приємним і незабутнім. Будьмо уважні та старанні!

1.2. Перевірка готовності учнів до уроку.

- Перевірте для початку, чи на партах все в порядку. Приготуйте до уроку пензлики, аркуш білого паперу, акварельні фарби, простий олівець, гумку, палітру та серветки.

2. Актуалізація опорних знань учнів.

2.1 Вступна бесіда з учнями.

- Діти, яка зараз пора року? *(Осінь)*

- Кожній порі року відповідають певні кольори. Тож скажіть, якими кольорами, барвами багата осінь? До яких кольорів вони належать?

- Що стає з листочками восени? Що роблять тварини восени?

- Що роблять люди восени на полях, у садах?

- Як ви думаєте, чому осінь називають «золотою», «щедрою», «багатою»?

2.2. Створення проблемної ситуації.

- А щоб дізнатись, що саме ми будемо створювати, відгадайте загадку:

В жовте лист пофарбувала, урожай з полів зібрала.

Золотила вербам коси, чарівна цариця - …(Осінь)

- Так, правильно. Це осінь.

2.3. Оголошення теми уроку і мотивація навчальної діяльності учнів.

- Діти, ми будемо малювати осінній пейзаж, вчитися за допомогою кольору передавати цю чудову пору року. А тема нашого уроку «Розмаїття кольорів. Малювання композиції «Осінь за вікном».

3. Вивчення нового матеріалу.

3.1. Розповідь вчителя.

- Осіння пора! Як заворожує вона своєю красою. Але найбільш чаруючим і гарним постає перед нами осінній ліс, парк, сад. Все навкруги змінюється на нове, яскраве, золотисте.

Чудово, неначе в казці! Все навколо виблискує під яскравими промінчиками лагідного сонечка. Вже скоро не почуєш веселих пісень

дзвінкоголосих пташок. Адже саме восени, вони збираються зграйками і відлітають у теплі краї.

3.2. Робота з додатковою наочністю

- Розгляньте уважно малюнки. Це осінні пейзажі.

- Скажіть, а що таке пейзаж?

- Які кольори переважають на цих картинах? Як їх можна назвати одним словом?

- Які кольори називають спорідненими?

- Яким кольором зображено небо на малюнках?

- Які емоції викликають у вас ці осінні пейзажі?

- А тепер погляньте на малюнки осені, які намальовані фарбами.

- Які відтінки переважають на першому малюнку? А які на другому?

- Отож, за допомогою кольору можна зобразити різні пейзажі, викликати певні почуття та емоції. Але для цього, крім кольору, використовують також глибину простору, про яку ми зараз і поговоримо.

3.3. Робота з підручником.

- Відкрийте свої підручники на сторінці 20. Зверніть увагу на малюнок. На ньому художник дуже вдало створив глибину простору.

- Подивіться, чим предмет далі, тим меншим і вище розташованим він нам здається. Предмети, що ближче, частково загороджують ті, що далі.

- А якщо на картині зображують річку, стежку, чи дорогу, тим вони здаються вужчими, чим далі вони знаходяться.

- Разом з віддаленням змінюється і колір предметів. Він світлішає і набуває холодних відтінків.

- Малюючи композицію, не забувайте про ці закономірності глибини простору.

4. Вступний інструктаж. Демонстрація та пояснення виконання готової композиції.

4.1. Поетапне зображення композиції вчителем з поясненням

- Спочатку намалюйте лінію горизонту. На передньому плані зобразіть дерево, кущі, річку. Визначте місця, де вони будуть зображені.

- Предмети на другому плані намалюйте меншими за розміром.

- Після цього можете зобразити сонечко, стежку. Частково деталізуйте вашу композицію.

- Не забувайте, що чим предмет далі, тим меншим і вище розташованим він нам здається. Предмети, що ближче, частково загороджують ті, що далі.

- Малюючи річку, пам’ятайте, чим далі вона від нас, тим вона здається вужчою. Разом з віддаленням змінюється і колір предметів. Він світлішає і набуває холодних відтінків.

- Наступним етапом малювання композиції є деталізація. Ви повинні намалювати деталі кожного предмета: листочки дерева, воду річки, травичку, сонечко, деталі куща. Малюючи композицію використовуйте переважно теплі кольори осені.

- Ви можете відтворити власні спостереження, підключити уяву, використовувати власну фантазію і творчість.

4.2. Практична робота учнів.

- А тепер приступайте до роботи.

4.2.1. Індивідуальна допомога окремим учням.

- Якщо у когось виникнуть якісь запитання, чи труднощі – підніміть руку, я підійду і допоможу вам.

4.3. Оцінювання, коментування та виставка найкращих робіт учнів

- Учні продемонструйте свої малюнки по рядах. Учні, які отримали сонечко, вийдіть з малюнками до дошки. Це найкращі роботи. Вони справді заслуговують на високу оцінку за акуратність, естетичність та проявлену творчість. Молодці! Сідайте.

5. Підсумок уроку.

5.1. Підсумкова бесіда.

- Наш урок підходить до завершення. Скажіть, яка тема сьогоднішнього уроку? Що ви малювали?

- Які кольори використовували?

5.2. Прибирання робочих місць.

- Не забудьте прибрати своє робоче місце, протерти партою чистою серветкою і вимити руки.

5.3. Домашнє завдання

- Хто не встиг завершити композицію, продовжить роботу дома.

- Дякую вам за вашу старанність та активність. Мені було приємно з вами працювати. До побачення!